

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra romanistiky

Mexické výrazy a jejich české ekvivalenty

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Autor práce: Jaroslava Čermáková

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Černý, CSc.

OLOMOUC 2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma: **Mexické výrazy a jejich české ekvivalenty** vypracovala samostatně pod vedením pana prof. Jiřího Černého a uvedla jsem veškerou použitou literaturu.

V Olomouci dne 12. dubna 2010

.....

Jaroslava Čermáková

Děkuji panu prof. Jiřímu Černému za odborné vedení při psaní mé bakalářské diplomové práce, za poskytnutý materiál, vstřícný přístup a cenné rady, které pro mne byly velkým přínosem.

ÍNDICE:

1. INTRODUCCIÓN.....	2
2. ABREVIATURAS Y SÍMBOLOS.....	3
3. DICCIONARIO DE MEXICANISMOS.....	4
4. COMENTARIO DE LA TRADUCCIÓN.....	42
5. RESUMEN.....	44
6. BIBLIOGRAFÍA.....	45
7. ANOTACIÓN.....	46

1. INTRODUCCION

El tema de la tesis final consiste en la traducción checa de los vocablos y giros característicos del habla mexicano, o mejor dicho mexicanismos. En esos mexicanismos podemos encontrar muchas palabras indígenas que forman parte del fondo común de la lengua. A pesar de ser términos muy usuales en México la mayoría de ellos no han sido aceptados por la Academia.

El objetivo de esta tesis es la traducción de los mexicanismos explicados en la publicación *Así habla el mexicano, diccionario básico de mexicanismos* que agrupa de una manera sencilla los mexicanismos más usuales y comunes en el habla cotidiana del México actual.

Como tengo una gran posibilidad de consultar varios diccionarios de los americanismos, citados al final de la tesis, quiero añadir también los demás significados (usuales en México) de las expresiones explicadas en la publicación arriba mencionada. Querría explicar también la etimología de las palabras originarias de las lenguas indígenas como nahuatl, quechua, cahito, taíno, etc. En lo que se refiere a la lengua nahuatl, tengo a mi disposición el *Diccionario de la lengua nahuatl o mexicana* que voy a consultar para explicar las expresiones indígenas de una manera más exacta. En cuanto a otras lenguas indígenas voy a partir solamente de las explicaciones mencionadas en la publicación *Así habla el mexicano, diccionario básico de mexicanismos*.

Entre las expresiones que traduzco podemos encontrar muchas palabras del habla coloquial, jergal y vulgar. En cuanto a traducción de esas expresiones, intentaré guardar la expresividad de esas palabras.

Una de las razones por qué he elegido este tema es que me parece muy interesante tanto desde el punto de vista de familiarizarse con el español de América, diferente del español hablado en España, como desde el punto de vista de aprender un poco del vocabulario del habla mexicano.

De toda manera intentaré encontrar el sentido etimológico de las palabras traducidas, así como creo que el conocimiento de la etimología podría facilitar mucho la comprensión de la expresión en varios contextos, por ejemplo formando partes de un giro o proverbio.

Aunque todavía no tengo mucha experiencia con el habla de América Latina, espero que voy a resolver todas las dificultades y problemas que lleva esta traducción específica de los mexicanismos.

2. ABREVIATURAS Y SÍMBOLOS

adj. – přídavné jméno
adv. – příslovce
And. Andalucía
angl. – anglický
ant. – antonymum
bot. - botanický
citosl. – citoslovce
despekt. – despektivní
dim. – zdrobnělý
eufem. - eufemismus
f. – femininum
fam. – familiární
fig. – přenesený
hovor. – hovorový
intr. – intransitivní
keč. – quechua
kič. - quichua
m. – masculinum
may. – maya
Mex - Mexico
m/f. – masculinum i femininum
nah. - nahuatl
pl. – plural
r. – zvrtný
subst. – podstatné jméno
syn. - synonymum
tr. – tranzitivní
v. – sloveso
zool. – zoologický

(AHM) – Así habla el mexicano
(GR) – Pablo Grosschmid
(JCH) – Jiří Chalupa
(MM) – Marcos A. Morínigo
(ST) – Brian Steel
(DNM) – Diccionario de la lengua nahuatl o mexicana

A

- abarrotés**, m., pl. (1) (Mex): smíšené zboží; zboží určené pro domácí spotřebu: těstoviny, obilniny, konzervy, vína, káva, uzeniny, cigarety, sušené ovoce, atd.; (2) (Š): malé žoky, klíny, které slouží k utáhnutí lodního nákladu; (AHM).
- abusón¹, -na**, adj., i subst. (1) adj. (Mex): prohnaný, drzý; (2) m/f. (Mex): darebák; (AHM).
- acasito**, adv. (Mex): fam. dim. od adverbia *acá* tady, sem; př.: *que hace allí tan solita, mi alma? véngase acasito*; (AHM).
- acocil**, m. (← nah. *atl* „voda“ + *cuitzilli* „kroutící se“) (Mex): zool. sladkovodní garnát, *Cambarellus montezumae*; (AHM).
- acocote**, m. (← nah. *acocotli* „rostlina podobající se fenyklu“) (1) (Mex): bot. kalabasa, dýně protáhlého tvaru, *Lagenaria siceraria*; (2) (Mex): a **acocote nuevo**, **tlachiquero² viejo** tímto příslovím se rozumí, že zacházení s novými věcmi je třeba přenechat zkušenějším osobám; (AHM).
- acuache**, m. (← nah. *coatl* „dvojité, dvojice“ + protetické „a“) (1) (Mex): kumpán, kamarád; společník na cestách; př.: *a cualquier sitio que va, llega siempre acompañado de todos sus acuaches*; ■ Var.: *acuachi*; (AHM).
- achicalar**, v. tr. (Mex): potřit medem nebo namočit do medu; př.: *la calabaza y los camotes achicalados son mucho más sabrosos si se toman acompañados con leche fría*; (AHM).
- achicopalarsé**, v. (Mex): soužit se, trápit se, rozlítostnit se; (AHM).
- achichinle³**, m. (← nah. *atl* „voda“ + *chichinqui* „ten, který saje“) (1) (Mex): horník, který napouští do vodních jímek vodu, která vyvěrá z podzemních zřídél (2) (Mex): fig. fam. lichotící a potupně poslouchající člověk; (AHM).
- adulada**, f. (Mex: Sonora, Sinaloa): pochlebování; (AHM).
- aguacate**, m. (← nah. *ahuacatl* „varle; druh peckovitého ovoce“) (1) (Mex): bot. strom z rodiny vavřínovitých, *Persea americana*, *Persea gratissima*; (2) (Mex): ovoce tohoto stromu; (3) (Mex): pl. vulgární označení pro varlata; (AHM).
- aguaje**, m. (Mex): napajedlo, vodní jímka; př.: *además de bien situada, esa hacienda tiene muy buenos aguajes*; (AHM).
- agüitarse**, v. (Mex): venk. rozlítostnit se, zesmutnět, klesat na mysli; př.: *desde que murió su amo, ese perro anda todo agüitado, no quiere comer y se pasa los días echado en un rincón*; (AHM).
- aguzado, -da**, adj. (Mex): bystrý, předvídavý, důmyslný; př.: *si quieres conservar el empleo, debes ponerte muy aguzada y mejorar tu ortografía y tu mecanografía*; (AHM).
- ahuehuate**, m. (← nah. *atl* „voda“ + *huehue* „starý“, „vodní stařec“) (Mex): vodní cypřiš, Mexický cypřiš, Montezuma cypřiš, *Taxodium mucronatum*; (AHM).
- ahuizote**, m. (← nah. *ahuizotl*: *atl* „voda“ + *huitzo* „trnitý“) (1) (Mex): vydra, nutrie; ► bájně zvíře Aztéků, pomocník a posel Tlaloca; (2) (Mex): fig. učarování, zakletí, špatná předzvěst; ► v důsledku pověsti o tyranském a nestydatém vládci, kterým byl Ahuizotl, výraz označuje osoby svým chováním nesnesitelné a nepříjemné; (AHM). ● (3) (Mex): noční můra, zlý sen; (GR).
- ajolote**, m. (← nah. *axolotl*⁴: *atl* „voda“ + *xolotl* „příšera“, „vodní příšera“) (Mex): zool. čolkovitý obojživelník, *Proteus mexicanus*, *Sideron humboldti*; (AHM).
- albur**, m. (Mex): slovní hříčka s dvojsmyslnými slovy; (AHM).
- alebrestarse**, v. pr. (1) (Mex): poplašit se, znepokojit se; (2) (Mex: Sinaloa, Sonora, Tabasco): rozvášnit se po požití alkoholu; (AHM).

¹ Výraz byl přijat Akademií až od jejího osmnáctého vydání; do té doby byl se stejným významem uváděn výraz *abusivo*.

² Označení pro muže, který používá kalabasu k odsání šťávy z pupenců agáve.

³ *Diccionario de la lengua náhuatl o mexicana* uvádí pouze variantu *achichinque*.

⁴ *Diccionario de la lengua náhuatl o mexicana* výraz *axolotl* překládá jako obojživelníka s trvalými žábry, který se běžně vyskytuje v jezeře Tetzcuco.

alegata, f. (Mex): hádka, diskuze, spor, rozohněná debata; př.: *así son estos señores: nomás se juntan a tomar la copa y empiezan de inmediato con su alegata*; (AHM).

alicante, m. (Mex): zool. zmije písečná; *Pitiophis deppei*; ■ Syn.: *cencuate*⁵, *sincuate*; př.: *desde que está criando, Chonita se ve muy desmejorada; debe de estar mamándole el alicante*; ► podle lidové bajky tato zmije vysává mléko ženám, které kojí; (AHM).

amacharse, v. pr. (1) (Mex): vzpínat se při chůzi (zvíře); (2) (Mex): vzít si něco do hlavy, jevit se nekompromisní; př.: *a testarudo nadie le gana, se amancha en sus ideas y nadie lo saca de ellas*; (AHM).

amansalocos, m. (Mex): klacek, hůl, hrubý bič; př.: *encaprichada, la joven gimoteaba lastimeramente cuando llegó el abuelo y, agitando en el aire su bastón descomunal, dijo: basta ya de lloriqueos, aquí traigo el amansalocos*; (AHM).

amoladón, -na, adj. (Mex): nešťastník, ubožák; ■ Syn.: *fregadón*; (AHM).

amolar, v. tr. (1) (Mex): obtěžovat, otravovat, uškodit, ublížit; (2) (Mex): upadat, pozbývat (ekonomicky, zdravotně, atd.) ; př.: *tiene más de un año sin conseguir empleo y, por ello mismo, anda muy amolado*; (AHM).

amularse, v. pr. (1) (Mex): stát se neprodejným (o zboží); (AHM). • (2) (Mex): být tvrdohlavý, paličatý; (GR).

antojadera, f. (Mex): řetězec choutek, libůstek; př.: *pediste dos sopas, dos guisados, frijoles refritos y postre. y todavía quieres un melón con nieve. caramba, pero qué estómago y qué antojadera la tuya*; (AHM).

antojito, m. (Mex): předkrm; lahůdka, pochoutka; (AHM).

apaste, m. (← nah. *atl* „voda“ + *patzli* „hrnec, kotlík“) (Mex): hliněný džbán, nádoba; ■ Var.: *apazte, apastle*; (AHM).

apergollar, v. tr. (1) (Mex): fam. zabezpečit, zajistit; (2) (Mex): fig. nachytat někoho, nechat sednout na lep; (3) (Mex): vydírat, zneužít; (AHM).

apipizca, m. (Mex): zool. stěhovavý vodní pták, *Larus pipixcan*; (AHM).

argüende, m. (1) (Mex): povyk, pokřik; (2) (Mex): babské klepy, plotky; (3) (Mex): hádka, spor; př.: *déjate ya de argüendes y de entrometerte en las vidas ajenas*; (AHM).

asasacuarse, v. pr. (Mex: Costa veracruzana): skrýt se, schovat se; (AHM).

asegunes, m., pl. (Mex): podmíněné okolnosti; př.: *allí entran los asegunes*; (AHM).

atacarse, v. r. (Mex): přecpat se, nacpat se; př.: *no te ataques, que no es boda*; (AHM).

atacuacharse, v. pr. (Mex): vulg. skrýt se, schovat se; (AHM).

atole, m. (← nah. *atolli* „kukuřičná kaše“) (1) (Mex): výživný nápoj z kukuřičné mouky, která se rozpustí ve svařené vodě nebo mléku; (2) (Mex): **dar ~ con el dedo** balamutit, obelstít, mazat někomu med kolem pusy; (3) (Mex): **tener sangre de ~** být klidný, ničím se neznepokojovat, nedělat si starosti; (4) (Mex): **como dueño de mi ~**, **lo menearé con un palo** s tím, co patří mně, si mohu dělat, co chci; (5) (Mex): **si con atolito vamos sanando, atolito vamos dando** dokud se daří, není třeba dělat změny; (AHM).

atrinchilar, v. tr. (Mex): vulg. zahnat do úzkých, zaskočit; př.: *la tenía bien atrinchilada en el zaguán y la besuqueaba toda*; (AHM).

averiguata, f. (Mex: Sonora, Tabasco): pře, hádka, hašteření; (AHM).

aviador, -ra, adj., i subst. (1) adj. (Mex): příživnický, prospěchářský; (2) m/f. (Mex): příživník, prospěchář; př.: *es un jefe corrupto y abusivo: tiene de aviadores en la oficina a sus hermanos y parientes*; (AHM).

ayate, m. (← nah. *ayatl* „tkanina z bavlny nebo agáve“) (Mex): hrubá látka, která je tkaná z lýkových vláken agáve; síťovina; (AHM).

⁵ V jazyce nahuatl *cencoatl* označuje různobarevného velkého hada, který se ve tmě třpytí.

B

babosear, v. tr. (1) (Mex): jednat bezohledně, pohrdat, opovrhovat někým; př.: *ya es el tiempo de actuar con entereza y de no dejarnos babosear por ese sinvergüenza*; (2) (Mex): být nevšimavý, nedbalý; př.: *es el colmo, dejas el trabajo abandonado y te la pasas baboseando en la calle*; (3) (Mex): nevhodně rozebírat určitou záležitost; př.: *son demasiadas personas para resolver un problema tan sencillo, siento que nada más vienen a babosearlo*; (AHM). • (4) (Mex): být roztěkaný, nesoustředěný; (RICH).

bacanora, m. (Mex): lihovina pálená z agáve; ► destilát je pojmenován podle města Bacanora, kde se údajně páli nejlepší kořalka v oblasti Sonory; (AHM).

bachicha, f. (1) (Mex): oharek, špaček cigarety nebo doutníku; (2) (Mex): zbytky jídla, pití a kořalky; (3) (Mex: Sonora) tajné zásoby v domácnosti pro „strýčka Příhodu“; (AHM).

bailar, v. intr. (1) (Mex): oloupit, okrást, obrat někoho; př.: *se lo bailaron con el gran fraude de terrenos ocurrido hace poco*; (2) (Mex): ~ **el agua** koketovat, svádět; př.: *abiertamente y en cuanta oportunidad se presentaba, Catalina le bailaba el agua a Julián*; (AHM).

baqueton, -na, adj. (Mex): nestydatý, nedůstojný, zavrženíhodný; (AHM).

barbacoa, f. (1) (Mex): rošt sloužící k přípravě masa (zejména jehněčího); (2) (Mex): maso pečené na roštu; (AHM).

barbear, v. tr. (Mex): pochlebovat, lichotit, nadbíhat někomu se zistným záměrem; př.: *con tal de barbear al jefe y quedar bien con él, son capaces de empeñar el alma al diablo*; (AHM).

beberecua, f. (Mex): popíjení opojných nápojů; př.: *le encanta la beberecua*; (AHM).

bichi, adj. (Mex: Sonora): nahý, obnažený, holý; (AHM).

bichicori, m. (Mex): hubeňour, kostra, kost a kůže; (AHM).

bichola, f. (← *cahito bichoro* „varle“) (Mex: Sonora): vulg. označení pro mužský pohlavní orgán; (AHM).

bilimbique, m. (1) (Mex): poukaz, dluhopis; (2) (Mex): despekt. bankovka daná do oběhu revolucionáři; ► název je odvozen podle jména severoamerického podnikatele Billy Bicka, který platil svým zaměstnancům formou dluhopisů; (AHM).

birria, f. (1) (Mex): šťavnatá jehněčí nebo kozí pečeně; (2) (Mex): fig. člověk k ničemu, zavrženíhodná osoba; (3) (Mex): zanedbatelná věc; (AHM).

birriondo, -da, adj., i subst. (1) adj. (Mex): neklidný, nepokojný, lekávy, agresivní (o zvířatech v době páření); (2) adj. (Mex): záletný, vilný, nemravný; př.: *no pienses que esa mujer está enamorada de ti, aunque te cubra de besos, abrazos y arrumacos tan pronto se encuentra contigo, lo que sucede es que es una vieja birrionda*; (AHM). • (3) m/f. (Mex): flákač, obejda; ■ Syn.: *callejero*; (MM).

bisbirindo, -da, adj., i subst. (1) adj. (Mex): neposedný, živý, čilý; (2) m/f. (Mex): neposeda, čipera; př.: *por sus gestos y su sonrisa denotaba de inmediato ser una muchacha desenfadada y bisbirinda*; (AHM).

bocabajear, v. tr. (1) (Mex): fam. ponižit, pokořit, podmanit; př.: *era hombre de corazón muy bien puesto y no permitía jamás que lo bocabajearan*; (2) (Mex): skličovat, deprimovat; (AHM).

bochinche, m. (Mex): bujarý večírek, oslava, taneční zábava; (AHM).

bonche, m. (← angl. *bunch* „hrozen“) (Mex): množství, spousta, hromada; (AHM).

boquiflojo, -ja, adj. (Mex): indiskrétní, nemístně zvědavý; (AHM).

borlote, m. (Mex): tahanice, poprask, rozruch; př.: *viejas argüenderas, les encanta andar de borlote en borlote*; (AHM).

borrego, m. (Mex): fam. výmysl, pomluva, nepravdivá zpráva; př.: *no hagas caso de la gente alarmista que sólo suelta borregos para desorientar a los demás*; (AHM).

botana, f. (1) (Mex): ucpávka sloužící k zadělání děr, aby nevytékalo víno; (2) (Mex): chuťovka k alkoholickým nápojům; (3) (Mex): pomlouvání; př.: *toda la noche nos la pasamos botanándonos a esa poetista cursi e insoportable*; (AHM). • (4) (Mex): **agarrar a uno de** ~ vysmívat se někomu; (GR).

botellólogo, -ga, m/f. (Mex: Tabasco, Veracruz): opilec, humoristické označení pro člověka, který se vyzná v alkoholu; (AHM).

botete, m. **(1)** (Mex: Sonora, Baja California Norte, Baja California Sur, Sinaloa): nepoživatelná ryba kulovitého tvaru; ► vyskytuje se v oblasti Kalifornského zálivu); **(2)** (Mex): **ser, parecer, estar hecho un** ~ být tlusté, podsadité postavy; (AHM).

botijón, -na, adj. (Mex): břichatý, buclatý, vypasený; př.: *cuida de comer menos, pues te has puesto muy botijón*; (AHM).

bronca, f. (Mex): hádka, spor, šarvátka, roztržka; př.: *se armó una gran bronca*; (AHM).

bronco, -ca, adj. **(1)** (Mex): venk. vzpurný, nevicvičený kůň; **(2)** (Mex): nevlídně jednající; (AHM).

brujez, f. (Mex): nedostatek peněz (dlouhodobý i dočasný); př.: *nos debían tres meses de sueldos y andábamos en la brujez*; (AHM).

bule, m. (← cah. *buleb* „nádobka“) **(1)** (Mex): bot. dýně, tykev, *Lagenaria leucantha*; **(2)**

pl. (Mex): **no necesitar ~ para nadar** být schopen si v životě poradit sám; **(3)** (Mex):

llenarse hasta los ~ přecpat se; **(4)** (Mex): **el que nace para ~ , hasta jícara no para** přísloví poukazující na předurčenost osudem; (AHM).

buscabullas, m/f. (Mex): hašteřivá, svárlivá, hádavá osoba; (AHM).

- cábula**, adj., i subst. (1) adj. (Mex): podfukářský, zlomyslný, prohnáný, vychytralý; (AHM). • (2) m/f. (Mex): darebák, ničema, lotr, nestyda; (GR).
- cabulear**, v. tr. (Mex): podvést, obelhat, oklamat, napálit, šidit; (AHM).
- cacahuatē**, m. (← nah. afereze *tlalcacahuatl* : *tlalli* „země“ + *cacahuatl* „kakao“) (1) (Mex): burský oříšek; (2) (Mex): **importarle a uno un serenado** ~ nezajímat se, být jedno, lhostejno, kašlat na něco; (AHM).
- cacao**, m. (← may. *kaj* „hořký“ + *kab* „šťáva“; (AHM). • ← nah. *cacáhua* jako kořen slova *cacahuatl*; (MM).) (1) (Mex): bot. kakaovník; *Theobroma cacao*; (2) (Mex): plod kakaovníku; (AHM). • (3) (Mex): **pedir** ~ vzdát se, žádat příměří či slitování; (GR). • (4) (Mex): **no valer un** ~ být bezvýznamný, nemít žádnou cenu; (MM).
- cacayaca**, f. (1) (Mex): obvinění, výtky, výčitky; (2) (Mex): chvastounství, vychloubání; (AHM).
- cacles**, m., pl. (← nah. *cactli* „sandále“) (1) (Mex): kožené opánky, sandále; ■ Syn.: *huaraches*; (2) (Mex): jakýkoli druh obuvi; (AHM).
- cacomixtle**, m. (← nah. *tlaco* „střední“ + *mitzli* „kočkovitá šelma“) (1) (Mex): zool., masožravec loví v noci, *Bassariscus astutus*, *Bassariscus sumichrasti*; (2) (Mex): hovor. zloděj, kapsář; (AHM).
- cacharpa**, f. (Mex: Sonora, Sinaloa): kovová mince malé hodnoty; (AHM).
- cachorear**, v. r. (Mex): vytratit se, nenápadně zmizet, vyhnout se nějakému setkání; ► sloveso je odvozeno od výrazu *cachora*, ještěrka hnědé barvy; (AHM).
- cajeta**, f. (← nah. *caxitl* „miska“) (1) (Mex): mléčná sladkost, pamlssek; (AHM). • (2) (Mex): krabice, ve které se tyto sladkosti prodávají; (3) (Mex): zbabělec; (MM).
- camote**, m. (← nah. *camotli* „hlíza“) (1) (Mex): bot. povijnice jedlá, sladký brambor, *Ipomoea batatas*; ■ Syn.: *batata*, *boniato*; (2) (Mex): **tragar** ~ mlčet, obtížně se vyjadřovat; (3) (Mex): **poner a alguien como** ~ dát někomu výprask; (AHM). • (4) (Mex): **tener un** ~ být velmi zamilovaný; (MM). • (5) (Mex): **ser un** ~ být nepříjemný, protivný; (GR).
- capirotada**, f. (1) (Mex): druh pokrmu z masa a rýže; (2) (Mex): sladké pečivo s ořechy, skořicí, hřebíčkem a hrozinkami; (3) (Mex): sarkas. hromadný hrob; (AHM).
- capulín**, m. (← nah. *capuli* „*Prunus virginiana*“) (1) (Mex): bot. třešeň, *Trema micrantha*; (2) (Mex): **ojitos de** ~ oči jako trnky; (AHM).
- carajada**, f. (Mex): zlomyslnost, podlost, zrada, proradnost; (AHM).
- carajal**, m. (Mex): vulg. hromada, kupa, halda; velké množství lidí nebo věcí; (AHM).
- carajo**, -ja, adj. (1) (Mex): zvrhlý, zlomyslný, škodolibý, zlý; př.: *cuidate de él, pues es muy carajo*; (2) (Mex): citosl. zvolání, výkřik při nemilém překvapení; (AHM).
- carambada**, f. (Mex): omyl, kiks, chyba, rána vedle; (AHM).
- carcacha**, f. (1) (Mex): fam. starý křáp (auto); (2) (Mex): staré věci, harampádí; (AHM).
- cargada**, f. (1) (Mex): většina; (2) (Mex): **irse a la** ~ přidat se k politické straně, která má předem zajištěné vítězství; (AHM).
- carrascaloso**, -sa, adj. (Mex): nepřístupný, nevlídný, nepříjemný, vzteklý; př.: *ya no te amargues la existencia y perdónalo; no estés de resentida y carrascalosa*; (AHM).
- carrerear**, v. (1) (Mex): naléhat na někoho, aby spěchal; (AHM). • (2) (Mex): prodávat drogy; (GR).
- cascarear**, v. tr. (Mex): věnovat se bezvýznamným záležitostem; bídne pracovat; př.: *cascareando en una y otra cosa, el pobre anciano se ganaba la subsistencia*; (AHM).
- cocol**, m. (1) (Mex): žemle, houska; (2) (Mex: Tabasco): fig. dim. ~ito, -ta oslovení malých dětí; (3) (Mex): **quedar del** ~ dopadnout špatně; (AHM).
- cocolazo**, m. (Mex): rána, výstřel; (AHM).
- colimote**, -ta, adj. (Mex): osoba pocházející ze státu Colima; (AHM).
- comal**, m. (← nah. *comalli* „plochá nádoba“) (1) (Mex): hliněná nebo plechová deska sloužící k přípravě pokrmů a k pražení kávových zrn; (2) (Mex): **el ~ le dijo a la olla: mira que tiznada estás** přísloví; (AHM). • (3) (Mex): **tener ~ y metate** mít veškerý dostupný komfort; (MM).

comalada, f. (1) (Mex): várka kukuřičných placek; (2) (Mex): fig. členové určité skupiny; př.: *todos ellos son políticos de la misma comalada*; (AHM).

concha, f. (1) (Mex): mazlivé oslovení Concepción; (2) (Mex): netečnost, nestoudnost, flegmatičnost; př.: *pero que concha la tuya, hace más de tres horas te ordené que arreglaras esa habitación y no has empezado siquiera a barrerla*; (AHM). • (3) (Mex): Tabasco): ženský pohlavní orgán; (MM). • (4) (Mex): chránič; (GR).

conchabar, v. tr. (1) (Mex): spolčit se za účelem podvodu, zpronevěry; př.: *los dos sujetos se conchabaron para estafar al incauto fuereño*; (AHM). • (2) (Mex): ~se získat si něčí přízeň; (GR).

copal, m. (← nah. *copalli* „pryskyřice“) (1) (Mex): pryskyřice, smůla, živice; ► tato pryskyřice má léčivé účinky při kousnutí jedovatými zvířaty; (2) (Mex): **echarle ~ al santo, aunque le jumees las barbas** přísloví říkající, že je třeba jednat rozhodně a beze strachu z důsledků; (AHM). • (3) (Mex): **echarle ~ al santo** popíjet sklenky likéru; (MM).

copiosas, f. pl. (Mex): sklenky likéru; (AHM).

coricochi, m. (← *cahito*) (Mex): suchar, piškot z kukuřičné mouky; ► vyrábí se výhradně v oblasti Sonory; (AHM).

coscolina, f. (1) (Mex): coura, nemravná, neřestná žena; (AHM). • (2) (Mex): milostná pletka; (GR).

coyota, f. (Mex): piškot z pšeničné mouky plněný karamellem; ► vyrábí se výhradně v oblasti Sonory; (AHM).

coyote, -ta, m/f. (← nah. *coyotl* „vlk“) (1) (Mex): zool. vlk, šakal, *Canis latrans*; (2) (Mex): osoba vyřizující úřední formality nelegálním přistěhovalcům; (AHM). • (3) (Mex): fig. ~s **de la misma loma** čert jako ďábel; ■ Syn.: *lobos de la misma camada*; (4) (Mex): barva připomínající zbarvení vlka *Canis latrans*; (MM).

crystalero, m. (Mex): zloděj, který při vloupání rozbíjí okna, vitriny, výlohy; (AHM).

cruzadora, f. (Mex): zlodějka; ► při krádežích spolupracují ve skupinách po třech; předávají si odcizené předměty, se kterými nakonec jedna z nich uteče; (AHM).

cuachalote, -ta, adj., i subst. (1) adj. (Mex): špinavý, neupravený; (2) m/f. (Mex): zanedbaný člověk; (AHM).

cuate, -ta, adj., i subst. (← nah. *coatl* „had“) (1) m/f. (Mex): dvojče; (2) m/f. (Mex): důvěrný přítel; (AHM). • (3) adj. (Mex): stejný, podobný; př.: *usted parece cuate de Fulano*; (MM).

cuatrapear, v. tr. (Mex): přetřknout se, splést se; př.: *con frecuencia se les cuatrapea la lengua a los conductores de televisión y dicen una cosa por otra*; (AHM).

cucufato, -ta, adj. (Mex): podřobaný, mající jizvy od neštovic; (AHM).

cuchilear, v. tr. (1) (Mex): dráždit, popichovat psy k útoku; (2) (Mex): ponoukat, popichovat lidi k hádce; př.: *el problema es exclusivamente entre marido y esposa, así es que no se entrometa y deje de cuchilearlos*; (AHM).

cucho, -cha, adj. (← cah. *cuchubánsa* „žábry“) (1) (Mex): zjizvený (v obličeji); (AHM). • (2) (Mex): beznosý, znetvořený; (MM).

cuero, m. (Mex): atraktivní, přitažlivý člověk; př.: *pero mira nada más que muchachas tan cueros vienen allí*; (AHM).

cuerudo, -da, adj. (Mex): postrádající důstojnost, ohleduplnost, takt; (AHM).

cuete, m. (1) (Mex): pistole, revolver; (2) (Mex): opilost; pitka; (AHM). • (3) (Mex): **ser un ~** být otravný; (4) (Mex): plátek hovězího masa; (GR).

cuilón, adj., i subst. (← nah. *cuiloni* „homosexuál“) (1) adj. (Mex): zženštilý; (2) m. (Mex): homosexuál; (AHM).

cuitlacoche, m. (← nah. *cuitlatl* „trus, hnůj“ + *cochi* „černý“) (Mex): bot. jedlá houba cizopasíci v kukuřičných klasech, *Ustilago maydis*; ► používá se zejména jako přísada do sýrového pečiva; (AHM).

culiempinar, v. tr. (*culo* + *empinar*) (Mex): hovor. pohodit hlavou; (AHM).

currinche, f. (Mex: Yucatán): coura, prostitutka; (AHM).

cusca, f. (Mex): prostitutka pracující tajně; (AHM).

CH

Chabela, -lo, (Mex): fam. dim. od Isabel; (AHM).

chacuaco, m. (← nah. *chacuac* „doutnající“) (1) (Mex): pec na tavení kovů; (2) (Mex): **fumar como** ~ kouřit jako fabrika; (AHM). • (3) (Mex): komín; (4) (Mex): oharek, špaček cigarety; (MM).

chacualear, v. (← nah. *chachacuatza* „čvachtat v blátě“) (1) (Mex): čvachtat ve vodě nebo v blátě; (2) (Mex): cvakat podkovou (o koni); (3) (Mex): zadržet vodu osivem; (4) (Mex): pomlouvat, drbat, poštvat; (AHM).

chacha, f. (apokopa z *muchacha*) (1) (Mex): dívka; (2) (Mex): chůva, kojná; (AHM).

chachalaca, f. (← nah. *chachachalaca* „štěbetání ptáků“) (1) (Mex): zool. ptačí druh podobný bažantovi, *Ortalis poliocephala*; (2) (Mex): upovídaná, hovorná osoba; (AHM).

cháchara, f. (Mex): staré krámy, harampádí, tretky; (AHM).

chacharear, v. (Mex): shánět a prodávat staré krámy; (AHM).

chafalote, m. (1) (Mex): velký hrubý nůž; meč; (2) (Mex): vulg. mužský pohlavní orgán; (AHM).

Chagua, f. (Mex): dim. od Isaura, Rosaura; (AHM).

chahuistle, m. (← nah. *chiahuitli* „tekutina vytékající z nádoru“) (1) (Mex): onemocnění kukuřice a jiných travin; (2) (Mex): **caerle a uno el** ~ náhle být sklíčen nemocí; (AHM).

chalchihuite, m. (← nah. *chalchihuitl* „draný zelený kámen“) (Mex): nefrit, jadeit, smaragd; (jakýkoli kámen zelené barvy); (AHM).

chale, m. (Mex): fam. čínský přistěhovalec; př.: *te invito a cenar en un café de chales*; (AHM).

Chalío, -lía, (Mex): dim. od Rosalío, Rosalía; (AHM).

chalito, m. (1) (Mex: Morelos): špek na škvaření; ■ Syn.: (Mex: Hidalgo) *tierrita*; (AHM). • (2) (Mex): klevetník; (MM).

Chalo, -la (Mex): fam. dim. od Gonzalo, Gonzala, Rosalío, Rosalía; (AHM).

chalupa, f. (← fr. *chaloupe* „úzká kanoe“) (1) (Mex): přístavní loďka; (2) (Mex): kukuřičná placka plněná fazolemi, masem, sýrem, salátem a paprikovou omáčkou; (AHM).

chamaco, -ca, m/f. (← nah. *chamahuac* „tlustý“) (Mex): hoch, chlapec, mladík; (AHM).

chamacada, f. (1) (Mex): skupinka dětí; (2) (Mex): dětské jednání; (AHM).

chamagoso, -sa, adj. (← nah. *chamactic* „hrubý, silný“) (Mex): fam. zanedbaný, nevzhledný; př.: *date un baño y arréglate un poco, no me gusta verte así de chamagosa*; (AHM).

chamba, f. (← keč. *champa*) (1) (Mex): bezvýznamná práce; (2) (Mex): hovor. zaměstnání, funkce; (AHM).

chambear, v. (Mex): vydělávat si na živobytí; (AHM).

champola, f. (Mex): osvěžující nápoj z plodu láhevniku (bot. *Anona muricata*), mléka, cukru a ledu; (AHM).

champurrado, m. (1) (Mex): kukuřičný nápoj s čokoládovou příchutí; (2) (Mex): kůň čokoládové barvy; (AHM).

chamuco, m. (1) (Mex): hovor. ďábel; (2) (Mex): kulatá drobivá sušenka; (AHM).

chanate, m. (← nah. *zanatl*) (Mex): druh drozda; ■ Var.: *zanate*; (AHM).

chance, m. (← angl. nebo fr. *chance* „příležitost“) (Mex): příležitost, situace; (AHM).

chánchamo, m. (← may. *chamcham*; ← nah. *achiotl* „orelán“) (1) (Mex): plněný kukuřičný list; (AHM) • (2) (Mex): bot. oreláník barvířský, *Bixa orellana*; ► semínka tohoto stromu používali odedávna Indiáni k barvení svých těl; dnes se používá k barvení jídel místo šafránu; (MM).

chancho, -cha, subst., i adj. (1) m/f. (Mex: Veracruz): prase, vepř, kanec; (AHM). • (2) adj. (Mex): špinavý, neupravený; (MM).

chaneque, m. (Mex: Veracruz): duch, skřítek; (AHM).

changarro, m. (1) (Mex): stánek, krámek; (2) (Mex): **cuídame el** ~ dohlédni mi na to; (AHM).

Chano, -na, (Mex): fam. dim. od Graciano, Graciana, Feliciano, Feliciano, Luciano, Luciana; (AHM).

chaparrastroso, -sa, adj. (Mex): špinavý, nedbalý, neupravený; ■ Var.: *zaparrastroso*; (AHM).

chaparro, -rra, adj. (1) adj. (Mex): malý (o člověku); (2) (Mex): hovor. **suerte** ~ smutek, neštěstí; př.: *Fatalista, se quejaba a todas horas de su suerte tan chaparra*; (AHM).

chapo, -pa, adj (← nah. *tzapa* „zakrslý“) (Mex): malý, podsaditý; (AHM).

chapopote, m. (← nah. *chapopotli*: *tzauctli* „lepidlo“ + *popochtli* „vůně“) (1) (Mex): surová nafta; (2) (Mex): asfalt, dehet; ► používalo se jako palivo, lepidlo, směs k utěšňování plavidel, příměs prostředku na čištění zubů; (AHM).

chapulín⁶, m. (← nah. *chapulin* „kobylička, saranče“) (Mex): sarančovitý hmyz; (koník, kobylička, saranče, atd.); (AHM).

chapurneco, -ca, adj., i subst. (1) adj. (Mex): drobný, vyhublý; (2) m/f. (Mex): hubeňour; (AHM).

chaquetero, -ra, adj. (Mex): přizpůsobivý, snadno ovlivnitelný (zejména v politice); (AHM).

charal, m. (← tar. *charare* „rybička“) (Mex): (1) (Mex): malá rybka; (2) (Mex): **estar hecho un** ~ být příliš hubený; (AHM).

charamusca, f. (1) (Mex): cukrová tyčinka, lízátko; (2) (Mex): **hacerse** ~ vzdorovat, být vzpurný, umíněný; ■ Syn.: *hacerse rosca*; (AHM).

charanda, f. (Mex): třtinová pálenka z oblasti Michoacánu; (AHM).

charape, m. (Mex): zkvašený nápoj z pulque, hnědého cukru a dalších ingrediencí; (AHM).

charchina, f. (1) (Mex): slabý zraněný kůň; (2) (Mex): starý křáp, vrak, rachotina; (AHM).

charicurinda, f. (← tarasco) (Mex): plněný kukuřičný list; (AHM).

Charo (Mex): fam. dim. od Rosario; (AHM).

charola, f. (Mex): kovový podnos; (AHM).

charro, m. (1) (Mex): venkovan zabývající se drezurou koní; (2) (Mex): nesourodý, nevkusný (zejména o oblečení); (3) (Mex): **aunque somos del mismo barro, no es lo mismo catrín**⁷ **que** ~ ; ■ Syn.: *aunque somos del mismo barro, no es lo mismo bacín que jarro*; my jsme spolu husy nepásli; (AHM). • (4) (Mex): hovor. Mexičan; (5) (Mex): typický, velmi barevný oděv mexického jezdce (na koni); ► tento кроj tvoří: velmi široký klobouk, vypasované kalhoty, krátké sako, šátek, boty a bič; (ST). • (6) (Mex): širák (klobouk); (MM).

Chavo, -va (1) (Mex): fam. dim. od Salvador, Salvadora; (AHM). • (2) (Mex): m. míra 350 m²; (MM).

chayote, m. (← nah. *chayutli* „trnitý plod“) (1) (Mex): bot. dýňovitá rostlina; *Sechium edule*; (2) (Mex): úplatek, kterým funkcionáři podplácí novináře, aby psali v jejich prospěch; (3) (Mex): **parir** ~s dokončit velmi těžký a trýznivý úkol; (AHM).

checar, v. tr. (← angl. *to check* „zkontrolovat“) (Mex): kontrolovat, prohlédnout, ověřit; (AHM).

cheche, adj., i subst. (← may. *cheech* „uplakaný“) (1) adj. (Mex): plačtivý, uplakaný, zhýčkaný; (2) m/f. (Mex: Veracruz): rváč; chvastoun, chlubil; (AHM).

chечhonear, v. tr. (Mex: Yucatán): rozmazlovat děti; (AHM).

Chelo, f. (Mex): fam. dim. pro Consuela; (AHM).

chelo, -la, adj., i subst. (1) (Mex: Yucatán, Tabasco): modrooký a světlavý; (AHM). • (2) nádeník, čeledín; (MM).

Chema, m. (Mex): fam. dim od José María; (AHM).

Chencho, -cha (Mex): fam. dim. od Crescencio, Crescencia; (AHM).

Chente, -ta (Mex): fam. dim. od Vicente, Vicenta; (AHM).

chía, f. (← nah. *chian* „semínko“) (1) (Mex): semínko šalvěje *Salvia hispanica*; ► Aztékové z těchto semínek lisovali velmi cenný olej, který se dodnes přidává do laků; používá se jako surovina k přípravě osvěžujícího nápoje; (2) (Mex): **como la** ~ : **prieta, babosa y fría** narážka na frigidní temperament některých mulatek; (AHM).

⁶ Od tohoto názvu je odvozeno mnoho toponym; př.: *Chapultepec, Chapultenango, Chapulhuacan*.

⁷ catrín, m. (Mex): elegán se špatným vkusem; (MM).

chicampiano, -na, adj. (Mex): venk. omezený, nepatrný; (AHM).

chicano, -na, adj., i subst. (afereze od *mexicano*) (1) adj. (Mex): severoamerický s mexickým původem; (2) m/f. (Mex): Severoameričan mexického původu; (AHM).

chicle, m. (← nah. *tzictli* „pryskyřice“) (Mex): klejopryskyřice ze stromu zapote (*Achras zapota*); (AHM). ► tato pryskyřice se později, zásluhou Antonia Lópeze de Santa Anna, stala základem při výrobě žvýkaček; (AHM).

chicha, f. (1) (Mex): zkvašený nápoj z ječmene, cukru, skořice, hřebíčku a ananasu; (2) (Mex): **ni ~ ni limonada** ani takový, ani makový; ■ Syn.: *ni pinta, ni tiñe, ni da color*; (AHM). • (3) (Mex): **estar ~ una cosa** být příjemný, zábavný; (MM).

chícharo, m. (Mex): hovor. učeň, učedník; (AHM).

chicharrón, m. (1) (Mex): škvarek; (2) (Mex): **dar ~ a alguno** usmrtit někoho; (3) (Mex): **aquí nomás mis ~es trueran** tady velím já; (AHM).

chichi, f. (← nah. *chichi* „sát“, ← kič. *chuchu* „prsni bradavka“) (1) (Mex): vulg. hrud', ňadro, vemeno; (2) (Mex): **pedir ~** žádat něco ponížujícím způsobem; (3) (Mex): **buscarle ~s a las culebras** poukazuje na dělání nerozumných, ztřeštěných věcí; (AHM).

chichí, f. (1) (Mex): fam. babička, bábinka; (2) (Mex): kojná; (AHM).

chichicastle, m. (← nah. *tzitzicastli* „kopřiva“) (1) (Mex): obecný název pro kopřivovité rostliny; (2) (Mex): fig. fam. jízlivý, uštěpačný; př.: *hay que cuidarse de su lengua viperina, ya que ese individuo es un verdadero chichicastl*; (AHM).

chichicuilote, m. (← nah. *tzitzicuilotl* „pták“) (1) (Mex): zool. brodivý pták, *Phalaropus ilosonii*; (2) (Mex): **piernas de ~** dlouhé hubené nohy; (AHM). • (3) (Mex): **ser como el ~ -pico largo pero tonto** hodně mluvit a málo toho vědet; (MM).

chichinar, v. tr. (← nah. *chichino* „spálený“) (Mex): pálit, škvařit, připálit; (AHM).

Chicho, -cha (1) (Mex): fam. dim. od Narciso, Narcisa; (2) (Mex): hezký, pěkný, příjemný; (AHM).

chiflón, m. (← *chiflar* „pískat“) (1) (Mex): prudký vítr, průvan; (2) (Mex): kánál s rychle proudící vodou; (3) (Mex): sesunutí kamenů v šachtě; (AHM).

chilango, -ga, adj., i subst. (← may. *xilaan* „rozcuchané vlasy“) (Mex): Mexičan žijící v hlavním městě Mexika; (AHM).

chilaquiles, m. pl. (← nah. *chilli* „pálivá paprika“ + *quilitl* „požitelná bylina“) (Mex): smažená kukuřičná placka s pálivou paprikou, cibulí, salámem a sýrem; (AHM).

chilate, m. (Mex): čokoláda s příměsí pálivé papriky; (MM).

chilatole, m. (← nah. *chilli* „pálivá paprika“ + *atolli* „kukuřičný nápoj“) (Mex): kukuřičný nápoj ochucený pálivou paprikou; (AHM).

chile, m. (← nah. *chili* „pálivá paprika“) (1) (Mex): bot. lilkovitá rostlina *Capsicum annum*; (2) (Mex): fig. vulg. mužský úd; (3) (Mex): **andar a medios ~s** kráčet podnapilý; (4) (Mex): **peor es ~ y agua lejos** vyhnout se neštěstí; (5) (Mex): **no le tengas miedo al ~**, **aunque lo veas colorado** všechno není takové, jak se zdá na první pohled; (AHM). • (6) (Mex): **de ~ y de dulce** shromáždění, kde se mísí všechny sociální vrstvy lidí; (7) (Mex): **estar hecho un ~** být rozzlobený; (8) (Mex): **parecer ~ relleno** chodit v cárech, roztrhaný; (MM).

chileajo, m. (Mex): vepřové ragú s pálivou paprikou; (MM).

chilpachole, m. (← nah. *chilli* „pálivá paprika“ + *patzolli* „obrácený“) (Mex): pokrm na bázi mořských plodů a korýšů; (AHM).

chilpayte, m. (← nah. *chilpayatl* „dítě“) (Mex): děcko, dítě; (AHM).

chiltepin, m. (← nah. *chilli* „pálivá paprika“ + *tecpin* „blecha“) (1) (Mex): extrémně pálivá paprika; (2) (Mex): vztekloun, prchlivec; př.: *alterado por sus ofensas, se puso hecho un chiltepin*; (AHM).

chiltomate, m. (← nah. *chilli* „pálivá paprika“ + *tomatl* rajče“) (Mex): ostrý kečup; (AHM).

chilla, f. (← keč. *chila* – „tvrdý“) (1) (Mex): nedostatek finančních prostředků; (2) (Mex): **estar en la quinta** ~ být ve velké bídě; (AHM). • (3) (Mex): poschodí; (MM).

chimislán, m. (1) (Mex): suchar, piškot; (2) (Mex): **ya no te acuerdasocol de cuando eras ~** přísloví, kterým se připomíná domýšlivému člověku, z jakých poměrů vzešel; (AHM).

chimiscolear, m. (← nah. *cem-ixcolli* „doušek“) (Mex): drbání, klepání; př.: *viejas metiches, mejor sería que ocuparan del quehacer de sus casas y no anduvieran de chimiscoleas*; (AHM).

chimiscolero, -ra, m/f. (Mex): upovídaná osoba; (MM).

chimisturria, f. **(1)** (Mex): směs různých lihovin; **(2)** (Mex): přístroj se složitým ovládáním; př.: *ven y pon a funcionar el aparato, pues yo no le entiendo a esa chimisturía*; (AHM).

chimole, m. (← nah. *chilmuli* „omáčka z pálivých paprik“) **(1)** (Mex): papriková omáčka; **(2)** (Mex): jídlo, pokrm; (AHM).

chimolero, -ra, s. (Mex): hostinský, hospodský; (AHM).

chimuelo, -la, adj., i subst. **(1)** adj. (Mex): bezzubý; **(2)** m/f. (Mex): člověk, kterému chybí jeden nebo více zubů (AHM).

chinampa, f. (← nah. *chinamitl* „ohraničení úseku, kde se pěstuje cukrová třtina“) (Mex): malá zahrada, záhonek, kde se pěstuje ovoce a zelenina; (AHM).

chingar⁸, v. tr. (← keč. *chincay* „nezdařit se“) **(1)** (Mex): obtěžovat, otravovat, vadit, být na obtíž, překážet; **(2)** (Mex): drásat, roztrhat, rozbít, pokazit, poranit; ■ Var.: *chinguear*; (AHM). • **(3)** (Mex): zhanobit, znásilnit; př.: *me chingué a esa vieja*; **(4)** (Mex): zabít; př.: *no te dejes chingar*; (ST).

chinguere, m. **(1)** (Mex): kořalka, pálenka; **(2)** (Mex): třtinová pálenka nižší kvality; (AHM).

chinguero, m. (Mex): vulg. dostatek, přemíra něčeho; (AHM).

chinguirito, m. (Mex): třtinová pálenka; (AHM).

Chinto, -ta (Mex): fam. dim. od Jacinto, Jacinta; (AHM).

chipichipi, m. (← nah. *chipipi* „kapat“) (Mex): ustavičné mrhnutí; (AHM).

chípil, adj. (← nah. *tzipitl* „nemocné dítě“) (Mex): stonavý, plačtivý, rozmarný (o dítěti, které matka přestala kojit); (AHM).

chipilear, v. tr. (Mex): rozmazlovat, hýčkat rozmrzelé dítě; (AHM).

chipilingo, -ga, m/f. (Mex): mrně, děťátko; př.: *la más graciosa y bonita de las hermanas es la chipilinga*; (AHM).

chipiturco, m. (Mex): pánské sako, kabát; (AHM).

chipote, m. (← nah. *xipotli* „otok“) (Mex): boule, opuchlina; (AHM).

chiquear, v. tr. **(1)** (Mex): rozmazlovat, hýčkat; **(2)** (Mex): nechat se prosit, dělat drahoty; př.: *cuando las mujeres se saben amadas, les da por chiquearse mucho*; (AHM).

chiquero, m. **(1)** (Mex): chlív, stáj, ohrada; **(2)** (Mex): špinavé, neuklizené místo; př.: *es demasiado desidiosa y su lugar es un chiquero*; (AHM).

chiquihuite, m. (← nah. *chiquihuitl* „koš“) **(1)** (Mex): košík, koš bez držadla; (AHM). • **(2)** (Mex): přihlouplý; budižkničemu; **(3)** (Mex): **hacer a uno chiquihuite** někoho si méně cenit; (MM).

chiquihuitear, v. tr. (Mex): pomocí košíku věštit a určit zloděje odcizené věci; (AHM).

chiquiturrio, -ria, adj. (Mex): fam. velmi malý, malinký, nepatrný; (AHM).

chirgo, -ga, adj. (Mex): slabý, chatrný; neduživý, stonavý; (AHM).

chirotear, v. (Mex): skákat, hopsat, běhat, dovádět (při dětských hrách); (AHM).

chirringo, -ga, adj. (Mex): neduživý, stonavý, slaboučký; (AHM).

chirrión, m. **(1)** (Mex): bič, karabáč; **(2)** (Mex): citosl. vyjádření údivu, úleku; př.: *ay, chirrión*; **(3)** (Mex): **hazte arco, ~ del diablo** zvolání pro povzbuzení nálady; **(4)** (Mex): **voltearse a uno el chirrión por el palito** stát se z obviněného žalobcem, dojít k otočení situace; (AHM).

chirrionera, f. (Mex): zool. had *Masticophis flagellum*; (AHM).

chismecaliente, adj. (Mex): roznášející drby; (AHM).

chispar, v. tr. (Mex): ujít, vyhnout se, uniknout, nenápadně zmizet; (AHM).

chito, m. **(1)** (Mex): sušené skopové nebo kozí maso; **(2)** (Mex): kozí maso ve vlastní šťávě s pálivou paprikou; (AHM).

⁸ Tento výraz má nespočet významů, které jsou vždy spojeny s nějakým druhem násilí; význam se může lišit při pouhé změně tónu nebo zabarvení hlasu.

chiva, f. (1) (Mex): souprava ložního prádla a osobních věcí ; př.: *a la reja con todo y chivas*; (2) (Mex): nářadí, krámy, harampádí; (AHM).

chivear, v. intr. (Mex): být popletený, zmatený, vyvedený z míry; př.: *al escuchar aquellos audaces piropos, la joven se chiveó visiblemente*; (AHM).

chivero, -ra, m/f. (Mex): pašerák, podloudník; (AHM).

chivo, m. (1) (Mex): mzda, plat, výdělek; (AHM). • (2) (Mex): **hacer de ~ los tamales** klamat, obelhat, ošálit ; (MM).

chócala (1) (Mex): fam. pobídnout někoho ke stisknutí ruky; (2) (Mex): přituknout si; (AHM).

chocolate, m. (← nah. *xocolia* „fermentovat“ + *atl* „voda“ ; ← may. *chokol* „teplý“ + *haa* „tekutina“) (1) (Mex): kakaová hmota s cukrem, do které se přidává skořice nebo vanilka; (2) (Mex): čokoláda (nápoj); (3) (Mex): **como agua para ~** být rozzuřený, rozběsněný, rozčilený; (4) (Mex): **como el buen ~, que no hace asientos** provést čistou práci; (AHM).

chocolomo, m. (← may. *chocol* „teplý“ + ← castel. *lomo* „bůček“) (Mex): pokrm z hovězího masa; (AHM).

chocho, m. (Mex): vulg. ženský pohlavní orgán; (AHM).

Chole, f. (1) (Mex): fam. dim. od Soledad; (2) (Mex): **ya ~ vendió la casa** eufem. *ya chocas*; (AHM).

chomite, m. (← nah. *tzomitl* „vlna, vlákno“) (1) (Mex): indiánská sukně bez švů; (2) (Mex): ženské pozadí; (3) (Mex): **calentársele el ~ a una mujer** být bezhlavě zamilovaná; (AHM).

Chon, -na (Mex): dim. pro Concepción, Encarnación; (AHM).

chongo, m. (1) (Mex): cop, drdol sčesaný na zadní části hlavy; (2) (Mex): smažený chléb na másle s medem z třtinového cukru; (3) (Mex): **agarrarse del ~** pohádat se, chytout se (dvě ženy); (AHM): • (4) (Mex): **mandar a freír ~** poslat do háje; (5) (Mex): **andar con la mano en el ~** vytáčet se, vykrucovat se; (MM).

chorcha, f. (← angl. *church* – „kostel“) (1) (Mex): neformální beseda v přátelském kruhu; (2) (Mex): schůzka se s přáteli; (AHM). • (3) (Mex): despekt. domácí oslava; (MM).

chorido, -da, adj. (← cah. *choio* „zvadlý, zesláblý“) (Mex: Sonora): suchý, uschlý, odkvetlý, zesláblý; (AHM).

chorote, m. (Mex): osvěžující nápoj z kukuřice, kaka a cukru; (AHM).

chorreado, m. (1) (Mex: Yucatán): hustá čokoláda s ledem; (2) (Mex: Bajío): osvěžující nápoj z mandlí; (3) (Mex: Guerrero): opojný nápoj z kávy, mléka, cukru a pálenky z vinné révy; (AHM).

chorreado, -da, adj. (Mex): špinavý, zamazaný, neupravený; (AHM).

chorrearse, v. pr. (1) (Mex): zašpinit se; (2) (Mex): dostat smyk; (3) (Mex): vyklouznout opatř z ruky (u koní); (AHM).

chotear, v. tr. (1) (Mex): zlevnit zboží; (2) (Mex): zdiskreditovat něco; poškodit pověst; př.: *me gustaba esa canción, pero ya no me agrada, pues la han choteado los muchos cantantes que la interpretan*; (AHM). • (3) (Mex): vysmívat se, posmívat se; (4) (Mex): rozšířit ve známost; (MM).

Chucho, -cha (1) (Mex): fam. dim. od Jesús, Jesusa, María de Jesús; (2) (Mex): **ser una ~ cuerera** být mazaný, prohnáný, vychytralý; (AHM).

chuchul, m/f. (← may. „minulý“) (Mex: Tabasco, Campeche, Yucatán): stará osoba; používá se i jako dim. **~ito**; (AHM).

chuchuluco, m. (← nah. *chocholoqui* „nerozumný, nešikovný“) (1) (Mex): kukuřičný list plněný fazolemi; (2) (Mex): koláček, jemné pečivo; (3) (Mex): levný pamlsek; (AHM).

chuma, f. (Mex: Tabasco): opilost, opojení; (AHM).

chumo, m. (← kič. *chuma* „nechutný“) (Mex: Tabasco): opilec; (AHM).

chunco, -ca, adj. (Mex: Oaxaca): drahý, milý, milovaný; (AHM).

chupar, v. n. (Mex): vulg. chlastat; (AHM).

Chuy (Mex): fam. dim. od Jesús, Jesusa, María de Jesús; (AHM).

chuyar, v. tr. (← may. *chuy* „dravec“) (Mex: Yucatán): hovor. ukrást, uloupit; (AHM).

D

dañisto, -ta, adj. (Mex: Chihuahua, Sonora, Sinaloa.): hovor. nepříjemný, dotěrný; (AHM).
dar, v. a. (1) (Mex): ~ **dado** dělat něco bez odměny; vzdát se; (2) (Mex): ~ **el ala por comerse la pechuga** postoupit něco nedůležité, za účelem získat to nejlepší; (3) (Mex): ~ **batería** uspokojit sexuální potřeby ženy; (AHM). • (4) (Mex): ~ **batería** otravovat, trápit, zlobit; př.: *los niños dan mucha batería a las madres*; (MM). • (5) (Mex): ~ **en la torre/en la madre** tít do živého; přemoci protivníka; (6) (Mex): ~ **paloma** být dvorný, galantní; (7) (Mex): ~ **una mano/una manita** poskytnout pomoc; (8) (Mex): ~ **se las tres** zkouřit se marihuanou; (9) (Mex): ~ **se taco/paquete** naparovat se, být domýšlivý, vychloubačný; (10) (Mex): **estar dado al diablo/a la trampa** být na tom špatně (zdravotně, finančně, atd.); být ve špatném stavu (o věcích); (11) (Mex): **a ~le que es mole de olla** dělat věci bez váhání a bez průtahů; (AHM).

denso, -sa, adj. (Mex): obtížný, dotěrný, nepříjemný; ■ Syn.: *sangrón*; př.: *no me agrada la compañía de esas señoras, pues son personas muy densas*; (AHM).

derrapar, v. intr. (← franc. *déraper* „dostat smyk“) (1) (Mex): dostat smyk; (2) (Mex): udělat pro někoho všechno možné; př.: *Juan derrapa por Lupita, no puede estar sin ella*; (AHM).

desaburrirse, v. pr. (Mex): zabavit se, zbavit se nudy; (AHM).

desapartar, v. tr. (Mex): oddělit, odloučit; ■ Syn.: *apartar*; (AHM).

desbalagar, v. (← And. *balagar* „stoh“) (1) (Mex): rozptýlit, rozházet, rozsypat; (2) (Mex): odloučit se, rozpadnout se (skupina lidí); (AHM). • (3) (Mex): odstranit nádor; (4) (Mex): **andar desbalagado** být nezvěstný; (MM).

desbarrancar, v. tr. (1) (Mex): hodit do rokle; (2) (Mex): spadnout do rokle; (3) (Mex): zřítit se; (5) (Mex): náhle přijít o dobrou sociální nebo ekonomickou pozici; (AHM).

desbarrumbar, v. tr. (Mex: Tabasco): zřítit se na zem hromada věcí; (AHM).

descolgarse, v. pr. (Mex): nečekaně se objevit; př.: *aunque nadie me invitó, me descolgué en la fiesta como a las diez de la noche*; (AHM).

descolón, m. (1) (Mex): urážka, odmítnutí, křivda; (2) (Mex): **dar a uno un ~** jednat s někým hrubě, nemístně, s opovržením; (AHM).

desconchabarse, v. pr. (1) (Mex): vymknout si kloub; (2) (Mex): znepřátelit se, znesvářit se, nepohodnout se; (AHM).

desconchiflar, v. tr. (1) (Mex): rozebrat součástky přístroje; (2) (Mex): onemocnět; klesnout na mysli; př.: *la gripe me trae todo desconchiflado*; (AHM).

descontón, m. (Mex): zrádný úder, který zanechá oběť v bezvědomí; (AHM).

descuajaringar, v. tr. (1) (Mex): pokazit, zničit, zruinovat; (2) (Mex): zeslábnout nemocí nebo únavou; (AHM). • (3) (Mex): zpřeházet; (MM).

descharchar, v. a. (← angl. *discharge* „vyložení nákladu“) (Mex): propustit zaměstnance; (AHM).

desempance, m. (Mex): zažívání; př.: *án dele amigo, tómese una cervecita para el desempance*; (AHM).

desfiguro, m. (Mex): směšný skutek; pojí se se slovesy *hacer, decir, poner*; př.: *no hagas desfiguros*; (AHM).

desgarriate, m. (← *desgarrar, rasgarse* „roztrhnout, trhat se“) (Mex): nepořádek, zmatek; (AHM).

desgraciar, v. tr. (Mex): s ničemnými úmysly připravit ženu o panenství; (AHM).

desguachipado, -da, adj. (← nah. *chipahua* „krásný, čistý“) (Mex): zanedbaný, neupravený (týká se ošacení); (AHM).

desguangüilado, -da, adj. (Mex): slabý, zesláblý, chatrný; (AHM).

desguanzo, m. (Mex): nedostatek síly a energie; (AHM).

despepitar, v. intr. (Mex): prozradit tajemství; př.: *presionado por sus interrogadores, uno de los acusados despepitó cuanto sabía*; (AHM).

despuesito, adv. (Mex): hovor. dim. od adv. *después* za chvíličku; (AHM).

destape, m. (← *destapar* „odkrýt, odhalit“) (Mex): veřejné vyhlášení vítěze voleb; (AHM).

destorlongado, -da, adj. (Mex): nepořádný, neuspořádaný člověk; (AHM).

diablal, m. (Mex): dav, nával, houf, velký spolek; (AHM).

dilatar, v. n. i tr. (← lat. *dilatatio* „odklad, zdržení“) (Mex): trvat, zpozdit se, oddalovat, zdržet; (AHM).

don nadie, m. (Mex): kdosi, ledaskdo, nějaký člověk; ■ Syn.: *don petate*; (AHM).

dos caras, m/f. (Mex): falešný člověk; (AHM).

droga, f. **(1)** (Mex): dluh, závazek; **(2)** (Mex): **echarse** ~s zadlužit se; ■ Syn.: *endrogarse*; (AHM). • **(3)** (Mex): **hacer** ~ přestat platit; (MM).

E

echada, f. (1) (Mex): vychloubačnost, nafoukanost, naparování; (2) (Mex): **son más las ~s que las que están poniendo** mnoho povyku pro nic; ■ Syn.: *es más el ruido que las nueces*; (AHM).

echador, -ra, adj. (Mex): chvastoun, chlubil; ■ Syn.: *echón*; (AHM).

elote, m. (← nah. *elotl* „zelený kukuřičný klas“) (Mex): kukuřičný klas; ► konzumuje se vařený nebo opečený; (AHM).

embarrar, v. tr. (1) (Mex): zatáhnout někoho do špinavé, nepoctivé záležitosti; (2) (Mex): ~ **la mano** podplatit; př.: *cómo no va a estar de su parte, si ya le enbarró la mano*; (AHM).

embichar, v. tr. (← cah. *bichi* „nahý“) (Mex: Sonora): obnažit, svléci; (AHM).

embijar, v. tr. (← taíno *bixa*) (Mex): znečistit, pošpinit, umazat; (AHM).

embolsarse, v. pr. (Mex): přivlastnit si bez dovolení cizí věc; (AHM).

embromar, v. tr. (1) (Mex): připravit o čas, obtěžovat; (2) (Mex): zdržovat někoho nejistými nabídkami; (AHM).

empelotarse, v. pr. (1) (Mex): vášnivě se zamilovat; (AHM). • (2) (Mex): svléci se, obnažit se; (MM).

empericarse, v. pr. (Mex): vyšplhat se, vylézt; (AHM).

encabronar, v. r. (← *encabronar* „naježít se“) (Mex): rozzlobit, rozzuřit, podráždit, rozhněvat; (AHM).

encajarse, v. pr. (Mex): oklamat, zneužít něčí dobroty nebo přátelství; (AHM).

encajoso, -sa, adj., i subst. (1) adj. (Mex): nepřístojný, dotěrný; (2) m/f. (Mex): dotěra; (AHM).

encampanar, v. tr. (Mex): nadchnout se pro realizaci určité věci; (AHM).

encargo, m. (Mex): **agarrar de** ~ umínit si někoho otravovat, na někoho dotírat; (AHM).

encimita, adv. (Mex): dim. od *encima*, nahoře, nahoru; (AHM).

encimoso, -sa, adj. (1) (Mex): dítě dožadující se pozornosti dospělých; (2) (Mex): osoba, která se bez pozvání uchýlí do něčí společnosti, pod něčí ochranu; př.: *iremos a alojarnos en un hotel, pues no me gusta que lleguemos de encimosos a casa de mis tíos*. (AHM).

encuetarse, v. pr. (Mex): vulg. opít se, ožrat se; • Syn.: *ponerse un cuete*; (AHM).

encularse, v. tr. (Mex): vášnivě se zamilovat; ■ Syn.: *empelotarse*; (AHM).

enchiladas, f., pl. (Mex): kukuřičná placka se sýrem, salámem nebo masem, cibulí, paprikovou omáčkou; (AHM).

enchiladera, f. (Mex): žená, která vyrábí a prodává kukuřičné placky (*enchiladas*); (MM).

enchilarse, v. pr. (1) (Mex): naštvat se, rozzuřit se; (2) (Mex): **no es cosa de enchilame otra** není to tak jednoduché, jak se zdá; (AHM).

enchinchar, v. tr. (1) (Mex): obtěžovat, vyrušovat obchodníka a nakonec nic nekoupit; (AHM).

enchufar, v. intr. (Mex): zastávat místo ve funkci nebo v úřadě; (AHM).

enflatarse, v. pr. (Mex): zkazit si náladu, rozlítostnit se, zesmutnět; ■ Syn.: *ponerse de flato*; (AHM).

engaratusar, v. tr. (Mex): lísat se, balamutit se zistným cílem; (AHM).

engarruñar, v. tr. (1) (Mex): ohnout prsty do tvaru zahnutého drápu; (2) (Mex): skrčit se, schoulit se; př.: *los pobres niños permanecían en un rincón, temblorosos y engarruñados a causa del frío*. (AHM).

engrifarse, v. pr. (1) (Mex): rozzlobit se, rozčilit se; (2) (Mex): být pod vlivem marihuany; (AHM).

enqueridarse, v. pr. (Mex): žít na hromádce; (AHM).

entromparse, v. pr. (Mex): zlobit se, rozzlobit se; ■ Syn.: *ponerse de trompa; estar de hocico*; (AHM).

entuchar, v. tr. (Mex): dostat se ženě pod kůži (o muži); (AHM).

enyerbar, v. tr. (1) (Mex): očarovat, zblbnout osobu opačného pohlaví pomocí odvaru z bylin; ► lidé na venkově věří těmto čarodějnickým praktikám; (AHM). • (2) (Mex): otrávit se (o lidech i zvířatech); (3) (Mex): vášnivě se zamilovat; (MM).

equipal, m. (← nah. *icpalli* „křeslo s opěradlem“) (1) (Mex): křeslo, sedátko z vydělané kůže, liány nebo bambusu; (AHM). ► v dávných dobách tato křesla mohli používat pouze vůdci; představovala symbol moci; • (2) (Mex): vůdce, náčelník; (DNM).

equipata, f. (← tarahumara *quepa* „déšť“) (Mex: Chihuahua, Baja California, Sonora): zimní déšť, déšť se sněhem; (AHM).

escamado, -da, adj. (Mex): nedůvěřivý, podezřívavý, poučený nezdarem; (AHM).

escamol, m. (Mex): vajíčko určitého druhu mravence; ► ve státě Hidalgo je vzácným pokrmem; (AHM).

escuincle, -cla, m/f. (← nah. *itzcuintli* „pes bez srsti“) (Mex): dítě, děčko; (AHM).

espueleado, -da, m/f. (1) (Mex): venk. velmi vysílené pracovní zvíře; (věkem nebo námahou); (2) (Mex): sešlý, opotřebovaný, zničený; př.: *no quiso contratarlos, aduciendo que eran gente ya muy espueleada*; (AHM).

esquite, m. (← nah. *izquitl* „pražená kukuřice“) (Mex): pražená kukuřičná zrna; (AHM).

estafiate, m. (← nah. *iztauhyatl* „pelyněk“) (Mex): bot. druh divoce rostoucího pelyňku, *Artemisa mexicana*; ► blahodárně působí na trávení, povzbuzuje chuť k jídlu a ničí parazity; (AHM).

estanquillo, m. (Mex): stánek, kde se v malém prodává nejrůznější zboží domácí spotřeby; ■ Syn.: *miscelánea*; (AHM).

estatequieto, m. (1) (Mex): úder, rána pěstí; (2) (Mex): slang. bodnutí dýkou; př.: *o te callas ahora mimo, o te doy un estatequieto*; (AHM).

estribo, m. (Mex): **la del** ~ poslední sklenka; ► v dávných dobách bylo v hostincích zvykem nalévat sklenku na rozloučenou tomu, kdo někam odjížděl; (AHM).

evangelista, m. (Mex): veřejný písař, zapisovatel; (AHM).

F

- facetada**, f. (1) (Mex): hloupý, nechutný vtip; (AHM). • (2) (Mex): dětský šprým; (3) (Mex): přehnaná laskavost starších lidí; (MM).
- faceto, -ta**, adj. (Mex): afektovaný, strojený, nevkusný; (AHM).
- fachas**, f. pl. (Mex): nedbalý, neupravený oděv; (AHM).
- fachoso, -sa**, adj. (Mex): člověk výstředně se oblékající, vypadající a jednající; (AHM).
- fafalais**, m. (Mex): proužek látky nebo papíru, který slouží ke zdobení klobouků, oděvu, atd.; př.: *caminaba por todo el salón, orgullosa de su vestido lleno de fafalaises*; (AHM).
- fajar**, v. tr. (1) (Mex): vulg. smilnit; (2) (Mex): odhodlaně a energicky se věnovat své práci; (AHM).
- fajo**, m. (Mex): sklenička alkoholu; př.: *antes de comer, vamos a echarnos un fajo de tequila*; (AHM).
- faldillero**, m. (Mex): despekt. zženštilý muž; ■ Var.: *faldilludo*; (AHM).
- fantoche**, m. (Mex): exhibicionista, který na sebe upozorňuje svou hloupostí a neomaleností; (AHM).
- faramalla**, f. (Mex): vytahování, naparování; (AHM).
- faramallear**, v. (Mex): naparovat se, vychloubat se; (MM).
- faramallero**, m. (Mex): chvastoun, chlubil; (AHM).
- farolazo**, m. (Mex): sklenička alkoholu; ■ Syn.: *fajo*; (AHM).
- fastidiar**, v. tr. (Mex): někomu ublížit, uškodit; (AHM).
- fayuca**, f. (← arch. šp. *bayuca* „putyka, hospoda“) (1) (Mex): pašované zboží; ► v 18. století na ostrově San Juan de Ulúa fungoval podnik „*La Bayuca*“, kde se kromě prodeje alkoholických nápojů obchodovalo také s pašovaným zbožím z Veracruz; (2) (Mex): stánek, krámk ve věznici; (3) (Mex): kočovný prodej zboží; ► prodejce jezdí s kamionem a nabízí nejrůznější zboží; tento způsob prodeje je v některých vesnicích jedinou možností, jak zboží zakoupit; (AHM).
- fayuquear**, v. (Mex): pašovat, propašovat; (ST).
- fayuquero**, m. (1) (Mex): pašerák, prodejce pašovaného zboží; (ST). • (2) (Mex): kočovný prodejce zboží; (AHM).
- feisito, -ta**, adj. (Mex): dim. od *feo*; ošklivý; (AHM).
- feria**, f. (1) (Mex): drobné peníze; (2) (Mex): peníze; př.: *le prestaron una feria para dar el enganche del automóvil*; (AHM).
- feriar**, v. (Mex): rozměnit peníze; (AHM).
- ficha**, f. (← fr. *fiche* „list, lístek“) (1) (Mex): darebák, lotr; (2) (Mex): **es una buena** ~ naprosto nestydatý člověk; (AHM).
- fierrada**, f. (Mex): peníze; (AHM).
- fierro**, m. (1) (Mex): nůž, kudla, bodná zbraň; (AHM). • (2) (Mex): kovové mince; (MM).
- fifí**, m. (Mex): floutek, hejsek, frajer, mladík ze solventní rodiny; ■ Syn.: *fifirucho, fifiriche*; (AHM).
- flato**, m. (1) (Mex): špatná nálada, rozmrzelost; (2) (Mex): vulg. **estar de** ~ být rozmrzelý, znechucený; (AHM).
- fodongo, -ga**, adj. (Mex): líný, lenivý, ledabylý; př.: *viejas fodongas, se pasan la tarde viendo telenovelas, en vez de ocuparse de atender a sus hijos*; (AHM).
- fregada**, f. (1) (Mex): porážka, nezdar, neštěstí, zklamání; ■ Syn.: *chingada*; (2) (Mex): **me lleva la** ~ jsem plný vzteku, hněvu; (3) (Mex): **vete a la** ~ jdi do háje; (AHM).
- fregadazo**, f. (Mex): vulg. rána, řacha; (AHM).
- fregadera**, f., spíš pl. (Mex): nepříjemnost, těžkost, nesnáz, obtíž; (AHM).
- fregado, -da**, adj. (1) (Mex): namáhavý, dotěrný, nepříjemný; př.: *que fregada es la vida*; (ST). • (2) (Mex): ničemný, zvrácený; (MM).
- fregar**, v. a. (1) (Mex): obtěžovat, otravovat, být na obtíž, ublížit; (AHM). • (2) (Mex): eufem. od *chingar*, souložit; (ST).
- fregón**, m. (Mex): protivný, otravný; (MM).
- friega**, f. (Mex): hloupost, sprostárna; (MM).

frijol, m. **(1)** (Mex): bot. fazole, *Phaseolus*; **(2)** (Mex): **comer ~ y eructar pollo** hrát si na něco, dělat ze sebe něco víc; (AHM). • **(3)** (Mex): útočná narážka; **(4)** pl. (Mex): chvástání; **(5)** (Mex): zbabělec; **(6)** pl. (Mex): fig. každodenní strava; (MM).
frijolear, v. tr. (Mex): vyčítat, pokárat, hanět, kritizovat; (AHM).
fruncirse, v. pr. (Mex): bát se, klepat se strachem; (AHM).
fufurufo, -fa, adj. (Mex): tvářící se odvázně, nepřemožitelně; (AHM).
furris, adj. (Mex): špatný, podřadný; př.: *fue la suya una acción en verdad muy furris*; (AHM).

G

gacho, -cha, adj. (Mex): vulg. ošklivý, hnusný, škaredý, nevkusný; ■ Ant.: *chicho*; (AHM).

gachupin, -na, adj., i subst. (← nah. *catzopini*: „muži s ostruhami“ *cactli* „bota“ + *tzopini* „bodající“ (1) (Mex): despekt. osoba pocházející ze Španělska; ► dříve označovalo pouze osobu narozenou ve Španělsku; despekt. zabarvení dostalo až po povstaleckých konfliktech se Španěly; (AHM). • (2) (Mex): ~ **en hacienda, siempre contienda** naráží na konflikty a špatné zacházení Španělů se sedláky, kteří byli v jejich službách; (MM).

gallera, f. (Mex): (1) (Mex): místo, kde se chovají kohouti určení k zápasům; (2) (Mex): **alborotar la** ~ vyvolat povyk; (AHM). • (3) (Mex): ohrada pro kouchoutí zápasy; (MM).

galleta, f. (1) (Mex): síla, energie; (2) (Mex): **tener** ~ mít sílu; (AHM).

gallo, m. (1) (Mex): **haber comido** ~ být agresivní, útočný; (2) (Mex): **dormírsele a uno el** ~ nechat si utéct příležitost; (3) (Mex): **dar** ~ jít na nervy, obtěžovat; (4) (Mex): **en menos que canta un** ~ udělat něco v mžiku; co by řekl švec; (5) (Mex): **matarle el ~ a alguno** utlouci někoho argumenty; (6) (Mex): **pelar** ~ odejít odněkud; (7) (Mex): **caballo que llene las piernas, mujer que llene los brazos y ~ que llene las manos** poukazuje na základní požadavky farmáře: musí mít koně, ženu a kohouta k zápasům; někdy slouží jako kompliment silným, mohutným ženám; (8) (Mex): ~ , **caballo y mujer, por la raza has de escoger** kohouta, koně a ženu je třeba pořádně vybrat; (9) (Mex): **como el ~ de tía Cleta, pelón pero cantador** je třeba dívat se kvality člověka a ne na jeho nedostatky; (AHM). • (10) (Mex): pouliční šarvátka; (11) (Mex): zboží z druhé ruky; (12) (Mex): **no irle a uno nada en el** ~ nezajímat se o něco; (13) (Mex): **ya no comeremos el** ~ vyjádření hrozby, vyhrůžky; (14) (Mex): **calentar el** ~ připravit kohouta k zápasu; (MM).

gallón, m. (Mex): vlivný, mocný člověk (zejména v politice); př.: *llegó el presidente de la república, acompañado de puros gallones*; (AHM).

gamarra, f. (Mex): (1) (Mex): koňský popruh; (2) (Mex): **traer de la** ~ kontrolovat, ovládat někoho, působit na někoho; (AHM).

gana (regalada), f. (1) (Mex): hovor. **hacer su regalada** ~ dělat co se nám zlíbí; př.: *a final de cuentas hizo su regalada gana y se fugó con el novio*; (AHM). • (2) (Mex): **es** ~ je to zbytečné, nepotřebné; (3) pl. (Mex): **hasta las ~s** až do konce; (4) pl. (Mex): **morirse uno de ~s** toužit po něčem; (MM).

gandalla, m. (← *gandul, gandaya, gandumbas* „povaleč; potulování“) (Mex): pobuda, lajdák; (AHM).

gargantón, m. (Mex): významný, důležitý člověk; (AHM).

garigoleado, -da, adj. (Mex): přehnaně ozdobený; (AHM).

garnacha, f. (Mex): silná kukuřičná placka s masem, sýrem, paprikovou omáčkou a salátem; (AHM).

garraleta, f. (Mex): ošklivá, ohavná žena; (AHM).

garras, f. pl. (1) (Mex): despekt. hadry, cáry; př.: *me puse mis mejores garras para ir a la fiesta*; (AHM). • (2) (Mex): **no hay cuero sin** ~ nic není dokonalé; (3) (Mex): **salir hecho** ~ dostat vynadáno; (MM).

gatazo, m. (Mex): **dar el** ~ vypadat zachovaně a atraktivně i v pokročilém věku; (AHM).

genioso, -sa, adj. (Mex): výbušný, vznětlivý, cholerický; (AHM).

girasol, m. (Mex): bot. slunečnice, *Heliantus annuus*; ■ Syn.: *gigantón, mirasol, chimalatl, maíz de Texas*; (AHM).

gollete, m. (1) (Mex): dárek (ve formě jídla nebo pití); (2) (Mex): oslava, hody, zábava, která je zdarma; (AHM).

golletero, -ra, adj. (Mex): osoba užívající si na cizí útraty; (AHM).

gorda, f. (Mex): velmi silná kukuřičná placka; (AHM).

gorrear, v. tr. (Mex): pít, jíst, bavit se na cizí útraty; (AHM).

Goyo, -ya (Mex): fam. dim. od Gregorio, -ria; (AHM).

grifa, f. (Mex): vulg. tráva (marihuana); (AHM).

grifo, m/f. (1) (Mex): vulg. člověk pod vlivem marihuany; (AHM). • (2) (Mex): opilec; (MM).

grilla, f. (Mex): politikaření, drobná politika; (AHM).

gringo, -ga, adj., i subst. **(1)** adj. (Mex): severoamerický; **(2)** m/f. (Mex): Severoameričan; (AHM). • **(3)** m/f. (Mex): přivandrovalec, cizinec; (ST). ► jedna neopodstatněná teorie zasazuje vznik tohoto výrazu do roku 1847, do období Mexicko-americké války, kdy americké vojenské jednotky zpívaly píseň „*Green grows the grass*“ a následným zkomolením vznikl tento výraz; podle jiné teorie jde o zkomolení slova *griego* (anglicky *Greek*), ve významu „vše, co je cizí a nesrozumitelné“; (JCH).

guacal, m. (← nah. *huacalli* „druh stromu“) **(1)** (Mex): dřevěná bedna k přepravě zboží (zejména ovoce a zeleniny); **(2)** (Mex): **salirse del** ~ překročit meze; ■ Var.: *huacal*; (AHM). • **(3)** (Mex): nádoba vyrobená z plodu stromu *huacalli*; ■ Syn.: *jícara*; (MM).

guacamole, m. (← nah. *ahuacamulli* „avokádová omáčka“, *ahuacatl* „plod avokádového stromu“ + *molli* „omáčka“) (Mex): salát z avokáda, cibule, rajských jablek a pálivých paprik; ► konzumuje se k různým druhům grilovaného masa; (AHM).

guacho, -cha, adj., i subst. (← may. *huach* „nenarozený v dané obci“) **(1)** (Mex): despekt. středomexický; **(2)** (Mex): despekt. Mexičan ze středozemí; ► dříve sloužilo jako označení pro federální vojáky, kteří bojovali s revolucionáři; (AHM).

guaguarear, v. intr. (Mex): žvanit, povídat, klábosit; př.: *las dos comadres se pasaron toda la tarde guaguareando*; (AHM).

guaje, m. (← nah. *huaxin* „druh byliny“) **(1)** (Mex): dýňovité plody, které se používají jako nádoby; **(2)** (Mex): hloupý, pošetilý; **(3)** (Mex): **hacerse** ~ předstírat nevědomost; **(4)** (Mex): **hacer** ~ **a uno** podvést, obelhat, ošálit někoho; (AHM). • **(5)** (Mex): **el que desde chico es ~, hasta acocote no para** kdo je hloupý v mládí, zůstane hloupý i ve stáří; **(6)** (Mex): **más vale guajito tengo, que no acocote tendré** lepší vrabec v hrsti, než-li holub na střeše; **(7)** (Mex): **no necesitar de ~ para nadar** vystačit si sám, bez cizí pomoci; (MM).

guajolote, subst., i adj. (← nah. *huexolotl* „kohout“) **(1)** (Mex): zool. krocan, *Meleagris gallopavo*; (AHM). • **(2)** (Mex): **sólo los ~s mueren la víspera** není třeba obávat se nebezpečí, protože už dopředu má každý určený den smrti; **(3)** (Mex): hloupý, nechápavý, pošetilý; (MM).

guajolotón, -na, adj. (Mex): hloupý, jednoduchý, omezený; (AHM).

guamazo, m. (Mex): rána, facka; (AHM).

guandajón, -na, (Mex): zanedbaný, neupravený, nedbalý; (AHM).

guango, -ga, adj. (← tarasco *huangoche* „plátno tkané velmi volně“) (Mex): volný, široký (o šatech); (AHM).

guarachazo, m. (Mex): žert. tanec, tančení; (AHM).

guarache, m. (← tarasco *quarache* „opánek“) **(1)** (Mex): sandál, opánek s podrážkou z hovězí kůže; ■ Syn.: *cacle, ojota*; **(2)** (Mex): **ora lo verás ~, ya apareció tu correa** přistříhnout někomu křídla; (AHM).

guarin, m. **(1)** (Mex): Indián nehovořící kastilštinou; **(2)** (Mex): hlupák, ignorant; (AHM).

guasontle, m. (← nah. *huauhtli* „semínko luštince *uauhquilitl*“) (Mex): bot. bylina *Chenopodium nuttalliae*; ► Indiánům tato rostlina sloužila jako potrava jen v období krutých hladů; dnes je součástí mnoha pokrmů; z usušených stonků se vyrábí košťata; (AHM).

guayabo, m. (← taíno *guayaba*) **(1)** (Mex): bot. ovocný strom, *Psidium guajava*; **(2)** (Mex): plod tohoto stromu; **(3)** (Mex): **subirse al** ~ spát s někým; **(4)** (Mex): **ser un hilo de la** ~ být zlomyslný, krutý, ničemný; (AHM).

guelaguetza, f. (← otomí *guela* „charakteristika“ + *guetza* „laskavost“) (Mex): tradiční vzájemná pomoc mezi Indiány; (AHM).

güero, -ra, adj. **(1)** (Mex): plavý, světlavý; (AHM). • **(2)** (Mex): roztomilý, půvabný; **(3)** (Mex): **creer en indios** ~s důvěřovat podezřelým osobám; (MM).

gurrumino, -na, adj. **(1)** (Mex): maličký, malinký (o dítěti); **(2)** (Mex): nejmladší syn z rodiny; ■ Syn.: *socoyote*; (AHM).

H

- hablada**, f. (Mex): pomlouvání, zlomyslná kritika; (AHM).
- hablador**, m. (1) (Mex): chvastoun, chlubil; (2) (Mex): lhář; (MM).
- habličí**, adj., i subst. (1) adj. (Mex: Sonora, Distrito Federal.): povídavý, pomlouvačný; (2) m/f. (Mex): povídálek, lhář; (AHM).
- hambrusia**, f. (Mex): krutý hlad; ■ Syn.: *hambruna*; (AHM).
- hartón**, subst., i adj. (1) m. (Mex: Campeche, Tabasco, Chiapas): velký banán; (AHM). • (2) m/f. (Mex): žrout, hltoun; (3) adj. (Mex): mrzutý, nepříjemný, unavující; (MM).
- hechizo**, -za, adj. (1) (Mex): ručně vyrobený; (AHM). • (2) (Mex): doma vyrobený; (MM).
- hembrero**, -ra, adj. (1) (Mex): muž, kterému se rodí pouze dcery/žena rodící pouze dcery; (AHM). • (2) (Mex): záletný, běhající za ženami; (MM).
- hígado**, m. (1) (Mex): **ser alguno un** ~ být protivný, otravný; (AHM). • (2) (Mex): **tener ~ de indio** být bezcitný; (MM).
- híjole**, citosl. (Mex): sakra! páni! kruci!; (AHM). • př.: *híjole, me quemé toda la mano*; (ST).
- hijeputa**, adj. (*hijo* + *puta*) (Mex: Veracruz, Tabasco): venk. sakra! hromel! ► vycpávkové slovo, které ve zmíněné oblasti ztratilo svůj základní (prototypický) význam; (AHM).
- hipil**, m. (← nah. *huipil* „košile“) (Mex): košile aztéckých žen; ► má otevřený límec, krátké rukávy do půlky paží; dodnes je nošena indiánskými ženami; (AHM).
- hoquis (de)**, adv. (Mex): fam. zadarmo, zdarma; př.: *le dijo categóricamente que no está acostumbrado a trabajar de hoquis*; (AHM).
- huapango**, m. (← nah. *huepantli* „neopracovaný kus dřeva“; souvisí s podiem, na kterém se tančí) (1) (Mex): taneční slavnost Huastéků (zejména v oblasti Veracruz); (AHM). • (2) (Mex): lidový druh hudby a tance; (MM).
- huehuenche**, m. (← nah. *huehue* „starý“ + *tzin* „zdvořilostní částice“) (1) (Mex): tanečník předvádějící typické aztécké tance; (2) (Mex): osoba, která vede tance *huehuenches* při příležitosti oslav a poutí; (AHM).
- huelelillo**, -la, adj. (Mex): slidivý, čmuchající; př.: *nunca faltan huelelillos que se cuelan en las fiestas*; (AHM).
- huerco**, -ca, m/f. (Mex): dítě, děťátko; ■ Var.: *güerco*, -ca; (AHM).
- huipil**, m. (← nah. *huipil* „košile“) (Mex): oděv domorodých mexických žen; (AHM).
- huisache**, m. (← nah. *huixachi*) (Mex): bot. označuje různé druhy akácie, př.: *Acacia farnesiana*, *Acacia constricta*, atd.; ■ Syn.: *espino*, *aroma*; (AHM).
- huisachear**, v. tr. (1) (Mex): vykonávat advokacii bez příslušného titulu; (AHM). • (2) (Mex): vést soudní spor, soudit se; (MM).
- huisachero**, m. (Mex): advokát bez titulu, šejdíř; (AHM).

I

ib, m., spíše pl. (← may.) (Mex: Yucatán): fazole; (AHM).

ich, citosl. (← may.) (Mex: Yucatán, Campeche): zvolání při vyjádření odporu, nevole; (AHM).

igualado, -da, adj. **(1)** (Mex): neuctivý, příliš familiární (ve vztahu k nadřízenému); př.: *causa muy mala impresión, pues es demasiado igualado con sus jefes*; (AHM). • **(2)** (Mex): hrubý, sprostý, drzý; (MM).

igualar, v. (Mex): chovat se nestoudně, sprostě; (MM).

igualito, -ta, adj. (Mex): hovor. dim. úplně stejný, shodný; ■ Var.: *igualitito, -ta*; (AHM).

iguana, f. (← araucano) **(1)** (Mex): zool. leguán, *Iguana rhinolopha*; ► velký ještěr žijící v bažinatých oblastech a u vodních toků (od Sinaloy po Chiapas a od Veracruz po Quitana Roo); maso a vejce se zpracovává do různých pokrmů; z kůže se vyrábí obuv, opasky, kabelky; samec je běžně nazýván *garrobo*; (AHM). • **(2)** (Mex): pětistrunný hudební nástroj podobný kytarě; ► struny jsou laděny v pořadí *la, re, sol, do, fa*; (MM).

incróspido, -da, adj. **(1)** (Mex): neobratný, nešikovný, postrádající rovnováhu (po požití alkoholických nápojů); př.: *tropezaba a cada paso, era evidente que estaba incróspido*; (AHM). • **(2)** (Mex): odchýlený, odkloněný; (MM).

indino, -na, adj. (Mex): uličnický, nezbedný; př.: *hasta que por fin viniste a visitarnos, indino*; (AHM).

indirecta, f. (Mex): výmluva, vytáčka, otálení; (AHM).

infiernito, m. (Mex): dětská hra se střelným prachem a petardami; (AHM).

iris, m. **(1)** (Mex): **hacer un** ~ koketovat, svádět, flirtovat; **(2)** (Mex): slang. dohodnutý posunek, gesto mezi zločinci; (AHM).

itzcuintli, m. (← nah. *xoloitzcuintli* „psovitá šelma“) (Mex): obecné označení pro psa; ► výraz, který používali staří Mexičané; (AHM).

ixtle, m. (← nah. *ixtli* „vlákno“) **(1)** (Mex): lýko z různých druhů agáve; **(2)** (Mex): obecné označení pro různá rostlinná vlákna; (AHM).

J

- jacal**, m. (← nah. *xacalli* „chýše“) (1) (Mex): chatrč, chýše se slaměnou střechou; (AHM).
 • (2) (Mex): **al ~ viejo no le faltan goteras** stáří je plné neduhů; (3) (Mex): **hemos visto caer iglesias, cuanto más ese ~** lidská velkorysost je pomíjivá; (4) (Mex): **no tener ~ donde meterse** být velmi chudý; (MM).
- jacaleat**, v. intr. (Mex): drbat, klábosit, pomlouvat; (AHM).
- jagüey**, m. (← may. *ja* „voda“ + *uai* „tady“) (Mex): studna, vodní nádrž; (AHM).
- jaibo, -ba**, adj. (← araucano) (1) (Mex): pocházející z Tampica; ► výraz je odvozen od pojmenování korýšů s názvem *jaibas*, kteří se v oblasti Tampica hojně vyskytují; (AHM).
 • (2) (Mex): mazaný, prohnáný, vychytralý; (MM).
- jalador, -ra**, adj. (Mex): schopný, iniciativní (v podnikání); (AHM).
- jalar**, v. (1) (Mex): vléci, táhnout; (2) (Mex): odejít, odjet, jít pryč; (3) (Mex): opít se; (MM).
- jalón**, m. (1) (Mex): nadbíhat někomu; (AHM). • (2) (Mex): doba; (3) (Mex): sklenička alkoholu; (4) (Mex): **de un ~** jedním dechem, naráz; (MM).
- jalona**, f. (Mex): koketa; (MM).
- jarabe**, m. (1) (Mex): populární mexický tanec; (2) (Mex): ~ **de pico** žvásty, tlachání, plané sliby; (AHM).
- jarana**, f. (1) (Mex): typický tanec v oblasti Yucatánu a Campeche; (AHM). • (2) (Mex): malá kytara; (MM).
- jaranear**, v. (Mex): bavit se, slavit; (MM).
- jaripear**, v. (Mex): při venkovských oslavách předvádět různé kousky a dovednosti na koních; (MM).
- jaripeo**, m. (Mex): venkovská oslava, kde se předvádí různé dovednosti, zejména na koních; ■ Syn.: *jaripeada*; (AHM).
- jaracho, -cha**, adj., i subst. (1) (Mex): despekt. potomek afroameričana nebo indiána; používalo se v období před nezávislostí státu; (2) (Mex): rodilý obyvatel Veracruz; (AHM).
- jesusear**, v. tr. (Mex): ježíškovat, křížovat se; (AHM).
- jícama de agua**, f. (Mex): bot. motýlokvetá rostlina, *Pachyrrhizus erosus*; ► má hlízovitý kořen nasládlé chuti; konzumuje se syrový; nakrájené plátky se ochucují solí, pálivou paprikou a šťávou z citronu; (AHM).
- jijez**, f. (Mex): nesprávný, nepřístojný čin; (AHM).
- jilote**, f. (← nah. *xilotl* „zrající kukuřice“) (1) (Mex): klas měkké kukuřice; (2) (Mex): kukuřičné vlásy; (AHM).
- jincar**, v. tr. (Mex): pověsit se někomu na krk (zejména ve spojitosti s nemanželskými dětmi), otravovat s něčím; př.: *ya le jincaron un muchacho*; (AHM).
- jineteat**, v. tr. (1) (Mex): jezdit na koni obratně a s elegancí; (2) (Mex): zkrotit zvíře (zejména divokého koně); (3) (Mex): dočasně disponovat cizími finančními prostředky; př.: *se descubrió que el pagador estuvo jineteando el dinero de los sueldos durante más de tres meses*; (AHM). • (4) (Mex): udržet si své postavení za každou cenu; (5) (Mex): odhodlaně vzdorovat hrozbám a nebezpečí; (MM).
- jiricaya**, f. (1) (Mex): druh cukroví z mléka, cukru, vajec, skořice, vanilky; (2) (Mex): **estar a dos fuegos, como la ~** být v obtížné, svízelné situaci; (AHM).
- joconostle**, m. (← nah. *xococ* „trpký, kyselý“ + *noxtli* „opuncie“) (Mex): bot. kaktus, *Opuntia joconostle*; ■ Var.: *soconostle, xoconostle*; ► plody se používají jako koření sladkých i slaných pokrmů; (AHM).
- jocoqui**, m. (← nah. *xococ* „trpký, kyselý“) (1) (Mex): pokrm připravený na bázi zkyslého mléka nebo smetany; (AHM). • (2) (Mex): sražené mléko; kyselá smetana; (MM).
- joto**, m. (Mex): homosexuál; (AHM).
- juan**, m. (Mex): řadový voják; (AHM).
- Juanita**, f. (Mex): hovor. marihuana; ■ Syn.: *doña Juanita, grifa*; (AHM).
- julia**, f. (← angl. *jail* „vězení“) (1) (Mex): vozidlo pro přepravu vězňů; (AHM). • (2) (Mex): policejní vůz; (MM).

jumil, m. (← nah. *xotl* „noha“ + *milli* „připravený k osetí“) (Mex): zool. polokřídlý hmyz, *Atizes toxconensis*, *Euschistus zopilotensis*; ► hojně se vyskytuje ve vlhkých oblastech; konzumuje se živý nebo opražený; (AHM).

L

- ladino, -na**, adj. **(1)** (Mex): vysoký, ostrý, pronikavý (o zvuku, hlase); **(2)** (Mex: Tabasco, Chiapas, Campeche): obyvatel, který není místní, přivandrovalec; (AHM).
- lagartijo**, m. **(1)** (Mex): floutek, hejsek; (AHM).
- lagartija**, f. **(1)** (Mex): **ser/estar hecho una** ~ být příliš hubený, vyhublý; (MM).
- lambiche**, adj., i subst. **(1)** adj. (Mex): pochlebovačný, podlizavý; **(2)** m/f. (Mex): lichotník, pochlebník, úlisník; (AHM). • **(3)** (Mex): vulg. mlsná huba, mlsoun; (MM).
- lambiscón, -na**, adj., i subst. **(1)** adj. (Mex): úlisný, lichotivý; **(2)** m/f. (Mex): lichotník, pochlebník, úlisník; ■ Syn.: *lambiche*; (AHM).
- lambisquear**, v. tr. (Mex): svolávat děti k jídlu; (AHM).
- lana**, f. **(1)** (Mex): peníze, bohatství, majetek; (AHM). • **(2)** (Mex): lež, výmysl; (MM).
- lángara**, m/f. (Mex): podvodník, lhář; (MM).
- lángaro, -ra**, adj. (Mex): falešný, prohnáný, neupřímný; (AHM).
- lebrón, -na**, adj. **(1)** (Mex): zkušený, těžko oklamatelný; **(2)** (Mex): vychloubačný, chvastounský; (AHM). • **(3)** (Mex): vychytralý, mazaný; (MM).
- lejecitos**, adv. (Mex): dim. daleko; (AHM).
- Lencho, -cha**, (Mex): fam. dim. od Lorenzo, Lorenza; (AHM).
- lenguón, -na**, (Mex): pomlouvačný; prostořeký; ■ Var.: *lengón*; (AHM).
- lepe**, m/f. **(1)** (Mex): hříbě nebo tele, kterému zemřela matka a je živeno cizí samicí; **(2)** (Mex: Nuevo León): dítě, děčko; (AHM).
- leperada**, f. **(1)** (Mex): ničemnost, darebáctví, sprost'árna; **(2)** (Mex): neslušný výraz; (AHM).
- lépero, -ra**, adj. (Mex): nevychovaný, nestydatý, drzý; př.: *lo mejor es no tener tratos con él, pues es un tipo tramposo y lépero*; (AHM).
- leperuza**, f. (Mex): lůta, chátra, cháska; (AHM).
- línguili**, citosl. (Mex): fam. výsměšné pokárání lenivé osoby; př.: *nosotros abrumados de trabajo, y tú, línguili línguili, entregado a la ociosidad y la vagancia*; (AHM).
- lomo**, m. (Mex): **hacer** ~ smířit se s nevyhnutelnými potížemi a problémy; (AHM).
- lucas**, m/f. (Mex): podivín, ztřeštěnec, (AHM).
- luchón, -na**, adj. (Mex): usilovně se snažící o zlepšení své ekonomické situace; (AHM).
- lurio, -ria**, adj. **(1)** (Mex): bláznivý, potrhlý, pomatený; **(2)** (Mex: Sonora, Sinaloa): zamilovaný; (AHM).

M

- macuache**, adj. (1) (Mex): špatně udělaný; nevalný; (2) (Mex): hrubý, nevlídný, nepříjemný; (AHM). • (3) (Mex): hloupý, prostoduchý; (MM).
- machacha**, f. (Mex): typický pokrm na severu a severozápadě Mexika; ► sušené maso připravené s vejci, cibulí, rajčaty a pálivou paprikou; (AHM).
- machetero**, m. (1) (Mex): řidič kamionu; (2) (Mex): zarputilý, houževnatý student; (AHM). • (3) (Mex): nešikovný dělník; (MM).
- machorra**, f. (Mex): žena dělající mužské práce; (AHM).
- machucho**, -cha, adj. (Mex): protřelý, vychytralý; (AHM).
- maguey**, m. (← araucano) (1) (Mex): obecný název pro různé druhy agáve (*el maguey pulquero*, *el maguey mezcalero*, *el maguey tequilero*, atd.); (AHM). • (2) (Mex): stonek agáve; (3) (Mex): opilost, opojení; (4) (Mex): al ~ **que no da pulque, no hay que llevarle acocote** nežádat nemožné; (MM).
- maíz**, m. (← taíno *mahis*) (1) (Mex): bot. kukuřice, *Zea mays*; (AHM). • (2) (Mex): zrno kukuřice; (3) **el que sembró su ~ , que se coma su pinole** každý sklídí tak, jak zasel; (MM).
- maje**, m. (1) (Mex): hlupák, naiva; (2) (Mex): slang. oběť krádeže, loupeže; (3) (Mex): **hacer ~ al marido** nasadit parohy, podvést manžela; (AHM).
- malacate**, m. (← nah. *malacatl* „rotující předmět“) (Mex): naviják, vřeten na předení příze; (AHM).
- malora**, adj. (Mex): ničemný, zlomyslný; (AHM).
- mancornar**, v. tr. (1) (Mex): začít si spolu (muž se ženou); (2) (Mex): být ve vztahu se dvěma partnery nebo partnerkami najednou; př.: *cuidate de las palabras y los juramentos de amor de esa mujer, pues tiene fama de mancornadora*; (AHM).
- mangana**, f. (Mex): nástraha sloužící k zachycení smyčkou a následnému svalení kusu dobytka nebo koně na zem; (AHM).
- mango**, m. (1) (← indio) (Mex): bot. ovocný strom, *Mangifera indica*; (2) (Mex): hezký, přitažlivý; ■ Syn.: *cuero*; (AHM).
- mangonear**, v. intr. (1) (Mex): využít výhod pracovního místa za účelem vlastního zisku; (2) (Mex): hýbat s věcmi podle vlastní vůle; (3) (Mex): těžit z cizí záležitosti; (AHM).
- mano**, -na, m/f. (afézeze z *hermano*) (Mex): hovor. kamarád, kámoš; ■ Syn.: *manito*, *manís*; (AHM).
- manotear**, v. tr. (Mex): neoprávněně si něco přivlastnit; (AHM).
- mañanita**, f. (Mex): (1) (Mex): dim od *mañana*; ráno, raničko; (2) (Mex): **hacer/tomar la ~** pít kořalku po ránu; (3) (Mex): **dar ~s** vzbudit někoho hudbou z ulice; (MM) • (4) pl. (Mex): tradiční mexické písně, které se zpívají při gratulacích; (AHM).
- mapache**, m. (← nah. *mapachín* „domorodý savec“) (Mex): zool. jezevec, mýval, *Procyon lotor*; ■ Syn.: *lavador*; ► vyskytuje se na březích řek a jezer po celém území Mexika; loví se kvůli masu a srsti; (AHM).
- margallate**, m. (Mex): zmatek, nepořádek, nedorozumění; (AHM).
- maría**, f. (1) (Mex): domorodá žena; (2) (Mex): domorodá žena, která prodává u cesty ovoce a sladkosti; (AHM). • (3) (Mex): osoba, která se přistěhovala z venkova do hlavního města Mexika; (ST).
- mariachi**, m. (← francés *mariage* „svatba“) (Mex): hudební seskupení, které interpretuje národní mexickou hudbu; ► kroj hudebníků je inspirován oblečením *charros* (viz výše); říká se, že tento název vznikl v době francouzské intervence, kdy si francouzští invazori zvali tyto hudebníky na svatby; (AHM).
- mariguana**, f. (Mex): bot. marihuana; *Cannabis indica*; ► pochází z Číny a Indie, do Mexika byla dovezena až na konci místokrálovství; ■ Syn.: *mota*, *grifa*, *doña Juanita*; (AHM).
- marota**, f. (Mex): mužatka; (AHM).
- mayordomía**, f. (Mex): venk. správa, správcovství; (AHM).
- mecapal**, m. (← nah. *mecatl* „provaz“ + *palli* „široký“) (Mex): kožený popruh s pevnými provazy, který se používá k nošení těžkých zavazadel na zádech; (AHM).

mecapalero, m. (Mex): nosič; (AHM).

mecate, m. (← nah. *mecatl* „provaz“) (1) (Mex): provaz z agáve; (2) (Mex): hovor. **caerse alguno del** ~ odhalit, vyjít něco najevo; (AHM). • (3) (Mex): **andar como burro sin** ~ chodit jako tělo bez duše; (4) (Mex): **caerse uno del** ~ být propuštěn; (5) (Mex): **olerle a uno el pescuezo a** ~ být pachatelem vážného činu; (MM).

memela, f. (← nah. *mimilli* „silný a podlouhlý“) (1) (Mex): silná kukuřičná placka protáhlého tvaru; (AHM). • (2) (Mex): **hacer la** ~ hrát dětské hry; (MM).

menudo, m. (1) (Mex): kukuřičný pokrm s vnitřnostmi z hovězího dobytka; ■ Syn.: *mondongo, pancita*; (AHM).

merolico (z polského příjmení *Meraulyock*) (Mex): mastičkář, který pouličně prodává zdánlivě léčivé produkty; ► pojmenování vzniklo podle polského šarlatána *Rafaela Meraulyocka*, který v devatenáctém století prodával po ulicích hlavního města Mexika různé léčivé produkty; (AHM).

metate, m. (← nah. *metlatl* „kámen na mletí“) (1) (Mex): kámen, pomocí kterého vesnické ženy mlely a drtily kukuřici, kakao a jiná zrna; (AHM). • (2) (Mex): **a muele y muele, ni ~ queda** zarputilé naléhání končí vzpurností; (3) (Mex): **estar pegado al** ~ podléhat práci; (MM).

metichi, adj. (Mex): slídivý, dotěrný, zvědavý; ■ Var.: *metiche*; (AHM).

mezcal, m. (← nah. *metl* „agáve“ + *callalli* „půda“) (1) (Mex): mezcal, pálenka z agáve; (AHM). • (2) (Mex): bot. druh agáve, *Agave mexicana*; (3) (Mex): **para todo mal, ~ ; para todo bien, también** rčení, které poukazuje na kvalitu mezcalu; (MM).

mezcalería, f. (1) (Mex): výroba mezcalu; (2) (Mex): obchod, kde se prodává mezcal; (MM).

michi, m. (← tarasco) (Mex): pokrm z ryby važené ve vlastní šťávě; (AHM).

mitote, m. (1) (Mex): skandál, aféra, povyk, pobouření, nepokoj; (2) (Mex): **armar** ~ ztropit skandál, afěru; (AHM).

molacho, -cha, adj. (Mex): bezzubý; ■ Syn.: *molenque, chimuelo*; (AHM).

mole, m. (← nah. *molli* „omáčka“) (Mex): papriková omáčka, do které se přidávají různé ingredience; ► v každé oblasti se tato omáčka připravuje jiným způsobem; nejznámější je *mole poblano* z krocaního masa; (AHM).

molón, -na, adj. (Mex): nudný, únavný, nepříjemný; (AHM).

móndrigo, -ga, adj. (Mex): hanebný, bídácký, škodlivý; (AHM).

mula, f. (1) (Mex): sobec, egoista; (2) (Mex): těžko prodejně zboží; (AHM).

N

naco, -ca, adj. (Mex): hrubý, vulgární; (AHM).

Nacho, -cha (Mex): fam. dim. od Ignacio, Ignacia; (AHM).

nadita, adv. (Mex): fam. dim. od adv. *nada* nic; maličko; př.: *no me tardo nadita; dame una nadita de azúcar*; (AHM).

nahual, m. (← nah. *nahualli* „čarodějnice“) **(1)** (Mex): domorodý čaroděj, který má magickou moc a je mu připisována schopnost přeměnit se ve zřůdné, pomstychtivé zvíře; **(2)** (Mex): slang. muž vykrádající domy v noci; **(3)** (Mex): zločinec, který při vykrádání nosí boty s měkkou podrážkou, aby dělal co nejmenší hluk; (AHM).

nejo, -ja, adj. (Mex: Guerrero): špinavý, zamazaný, ušpiněný, neupravený; (AHM).

neutle, m. (← nah. *neuctli* „med“) (Mex): hovor. kořalka; (AHM).

nexcoyote, m. (← nah. *nextamalli* „polorozvařená kukuřice“ + *xocoyotl* „nejstarší syn“) (Mex): silná kukuřičná placka, která je připravena jako poslední; (AHM).

Nicho, -cha (Mex): dim. od Dionisio, Dionisia; (AHM).

ningunear, v. intr. (Mex): ponižovat někoho, opovrhovat někým; (AHM).

nixtamal, m. (← nah. *nextli* „popel“ + *tamalli* „plněný kukuřičný list“) (Mex): polorozvařená kukuřice, která se rozemele a připraví se z ní těsto na kukuřičné placky; (AHM).

nopal, m. (← nah. *nopalli* „nopál“) **(1)** (Mex): bot. rostlina čeledi kaktusovitých, nopál, opuncie; **(2)** (Mex): **al ~ lo van a ver sólo cuando tiene tunas** ve štěstí je každý přítel; (AHM).

nuevecito, -ta, adj. (Mex): dim. od *nuevo* zbrusu nový; (AHM).

O

ocelote, m. (← nah. *ocelotl* „jaguar“) (Mex): zool. kočkovitá šelma, *Felis pardalis*; ► vyskytuje se v pobřežních oblastech od Sonory po Chiapas a od Tamaulipas po Yucatán; maso tohoto zvířete je podle lidového mínění zdraví prospěšné a dodává sílu; jeho srst je velmi ceněná; ■ Syn.: *tigrillo*, *gato montés*; (AHM).

ocote, m. (← nah. *ocotl* „pryskyřice“ + *cuahuatl* „strom“) (1) (Mex): bot. borovice okote a jiné druhy z čeledi *Pinus*; ► rostou zejména v hornatých oblastech; dřevo těchto stromů je velmi kvalitní, využívá se v průmyslu; (AHM). • (2) (Mex): **echar** ~ zasít nesvár; (MM).

olote, m. (← nah. *yolotl* „srdce“) (1) (Mex): vyloupaný kukuřičný klas; (AHM). • (2) (Mex): **cualquier** ~ cokoli; (3) (Mex): **quedarse como el** ~ : **desgranado** zůstat chudý, opuštěný; (MM).

órale, citosl. (Mex): pokřik vyjadřující povzbuzení; př.: *órale, animate y vamos mañana al cine*; (AHM).

otate, m. (← nah. *otlatl* „pevné stéblo“) (Mex): bot. bambus, *Bambu arundinacea*; ► používá se k výrobě košíků; (AHM).

P

- pachichi**, adj. (← nah. *pachichina* „vysávat“) (1) (Mex): uschlý, zvadlý, uvadlý plod; (2) (Mex): starší osoba; př.: *aún se pone a hablarles de amor a las muchachas; pero la verdad es que el pobre señor está ya muy pachichi*; (AHM).
- pachocha**, f. (Mex): humor. peníze; (AHM).
- padre**, adj. (1) (Mex): úžasný, báječný, milý, krásný; ■ Syn.: *padrisimo*; (AHM). • (2) (Mex): velký, ohromný; (MM).
- padrotear**, v. tr. (Mex): živit se jako kuplíř; (AHM).
- pajuelazo**, m. (1) (Mex): výbuch, třesk; (2) (Mex): sklenka silné pálenky; (AHM).
- palomilla**, f. (1) (Mex): parta dětí, mladistvých; (AHM). • (2) (Mex): zool. *Crambus sacharalis*, druh hmyzu, který napadá listy tabáku, cukrové třtiny a jiných rostlin; (MM).
- panucho**, m. (Mex): typický yucatecký pokrm; ► kukuřičné placky plněné okořeněným mletým masem a fazolemi; (AHM).
- panzazo**, m. (Mex): šťastná náhoda; (AHM).
- papachar**, v. tr. (← nah. *papatzoa* „rozmačkat“) (Mex): hladit, mazlit se (s dětmi); (AHM).
- papaloquelite**, m. (← nah. *papaloquilitl* „druh rostliny“) (Mex): bot. označení pro aromatické rostliny z čeledi *Parophyllum*; ► používá se jako koření; (AHM).
- papalote**, m. (← nah. *papalotl* „motýl“) (1) (Mex): drak (papírový nebo látkový); (AHM). • (2) (Mex): bot. jilmovitá rostlina, *Ulmus mexicana*; (MM).
- payo**, -ya, m/f. (1) (Mex): venkovan vyděšený z ruchu velkoměsta; ■ Syn.: *pasmarote*; (AHM). • (2) (Mex): příliš nápadný, křiklavý (o barvách); (MM).
- pedo**, m. (1) (Mex): opilost; (2) m/f. (Mex): opilec; (3) (Mex): pokárání, vyhubování; (4) (Mex): **echar de ~s** pokárat, vynadat, vyhubovat; (AHM).
- peladez**, f. (Mex): drzost, troufalost, nestoudnost, neomalenost; (AHM).
- pelado**, -da, adj., i subst. (1) adj. (Mex): hloupý, bídny; (2) m/f. (Mex): hlupák, pitoma; (AHM). • (3) adj. (Mex): nevzdělaný; (MM).
- pelangoche**, -cha, adj., i subst. (1) adj. (Mex): hrubý, sprostý; (2) m/f. (Mex): sprosták, hrubián; (AHM).
- pendejear**, v. intr. (Mex): chovat se pošetile, nezodpovědně; (MM).
- pendejo**, -ja, adj., i subst. (1) adj. (Mex): hloupý, tupý, pošetilý; (2) m/f. (Mex): hlupák, pošetilec; ■ Var.: *penitente*; (AHM).
- peoresnada**, f. (Mex): výsměšné označení nastávajícího manžela, manželky; (AHM).
- pepenar**, v. tr. (← nah. *pepena* „sbírat ze země“) (1) (Mex): sebrat, zvednout; (2) (Mex): hbitě, nepozorovaně ukrást, uloupit; př.: *dejé mi reloj de pulso sobre el buró, y en un descuido alguien se lo pepenó*; (AHM).
- petaca**, f. (← nah. *petatl* „rohož“ + *calli* „dům“) (1) (Mex): kufř, zavazadlo; (2) pl. (Mex): fig. zadek, hýždě; (AHM).
- petate**, adj., i subst. (← nah. *petatl* „rohož“) (1) m. (Mex): podložka z palmových listů sloužící k sezení nebo ležení; (2) m. (Mex): **buenas pal ~ y malas para el metate** ženy, se kterými si muži chtějí pouze užívat; (AHM). • (3) m. (Mex): palmové pletivo sloužící k výrobě košíků, klobouků a dalších produktů; (4) m. (Mex): **dejarle a uno en un ~** nechat někoho v bídě, nouzi; (5) m. (Mex): **liar uno el ~** zemřít; (6) m. (Mex): **ser una cosa llamarada de ~** mnoho povyku pro nic; (7) adj. (Mex): hloupý, tupý; (MM).
- petatearse**, v. pr. (Mex): zemřít, zesnout; (AHM).
- pibil**, adj. (← may. *pibbi* „pečený pod zemí“) (Mex): pečený pod zemí (o mase); (AHM).
- pichicato**, -ta, adj., i subst. (← ital. *pizzicato* „špetka“) (1) adj. (Mex): skoupý, lakomý, lakotný; (2) m/f. (Mex): lakomec, skrblik; (AHM).
- pichilingo**, -ga, m/f. (← nah. *piciligüe* „malý“) (Mex): dítě, děcko; (AHM).
- pinche**, adj. (1) (Mex): ošklivý, nepříjemný, bídácký; (AHM). • (2) (Mex): darebácký, ničemný; (MM).
- pinchurriento**, adj. (Mex): ošklivý; (AHM).
- pipiolo**, -la, adj., i subst. (← nah. *pipiyolin* „děťátko“) (1) adj. (Mex): maličký (o dítěti); (2) m/f. (Mex): dítě, děťátko; (AHM).
- pistear**, v. tr. (Mex: Noroeste): pít alkoholické nápoje; (AHM).

pochismo, m. (← ópato *potzico* „sekat trávu“) (Mex): výraz přejatý z americké angličtiny; př.: *mercado, chorchá*; (AHM).

pocho, -cha, adj., y subst. (← ópato *potzico* „sekat trávu“) (1) adj. (Mex): severoamerický s mexickým původem; (2) m/f. (Mex): Severoameričan mexického původu; (AHM).

poquitero, -ra, adj., i subst. (1) adj. (Mex): obchodující v malém a s nekvalitním zbožím; (AHM). • (2) m/f. (Mex: Sureste): hráč, který vsází v malých částkách; (MM).

pozol, m. (← nah. *pozolli* „pěnivý“) (Mex): výživný nápoj z rozemleté kukuřice; (AHM).

pozole, m. (← cahito *posoli* „vařit kukuřici“) (Mex: Jalisco): typický pokrm; ► příprava trvá několik hodin; vaří se z kukuřice, bujónu, vepřového masa a různého koření; (AHM).

puritito, -ta, adj. (Mex): dim. od *puro* úplně čistý, velmi čistý; př.: *puritito hablador, puritito corazón, puritito Zacatecas*; (AHM).

Q

quebrar, v.tr. (Mex): zabít, zavraždit; (AHM).

quedada, f. (Mex): stará panna; př.: *se quedó para vestir santos* zůstala na ocet; (AHM).

quejumbres, m/f. (Mex): naříkavý, bědující; ■ Syn.: *don/doña Quejumbres*; (AHM).

quelite, m. (← nah. *quilitl*) (1) (Mex): požitelná zelenina; (2) (Mex): pupenec, poupě; (AHM). • (3) (Mex): **ponerle a uno** ~ vynadat někomu; (4) (Mex): **tener cara de** ~ být bledý; (MM).

quemar, v. tr. (Mex): (1) (Mex): zdiskreditovat, poškodit něčí pověst; př.: *la quemó con sus jefes, pues les dijo que cuando ellos no están en la oficina utiliza mucho el teléfono en llamadas de índole personal*; (AHM). • (2) (Mex): donášet, prozradit, obvinít; (3) (Mex): oklamat, podvést, ošidit; (MM).

quemón, m. (Mex): překvapení, šprým; (AHM).

querendón, -na, adj. (Mex): člověk, který se snadno zamilovává; (AHM).

quesadilla, f. (Mex): sýrová pirožka z kukuřičného těsta; ► typický mexický pokrm; dříve byly *quesadillas* plněny pouze sýrem; dnes se tento výraz používá pro pirožky s jakoukoli náplní; (AHM).

quexquémil, m. (← nah. *quextli* „košile“) (Mex): část dámského indiánského oděvu; (AHM).

quibo, citosl. (Mex): pozdrav; ■ Syn.: *quiúbole, quiubas*; (AHM).

R

rajarse, v. pr. (Mex): nedostát slovu, odvolat; ■ Syn.: *abrirse*; (AHM).

rajón, -na, adj. (1) (Mex): člověk, který nedodrží slovo; (2) (Mex): neschopný udržet tajemství; (AHM). • (3) (Mex): vychloubačný; (4) (Mex): zbabělý; (MM).

rascuache, adj. (1) (Mex): směšný, malicherný; př.: *fue mejor no concurrir a ese baile, pues según me dicen, estuvo muy rascuache*; (AHM). • (2) (Mex): chudý, bez peněz; (3) (Mex): špatný, bídný, mizerný; (4) (Mex): hrubý, sprostý, vulgární; (MM).

raspa, f. (1) (Mex): lůza, sebranka, chátra, cháska; (2) (Mex): nevychovanec; (AHM).

rebatinga, f. (Mex): krádež, podvod; (AHM).

refrescársela, v. pr. (Mex): eufem. urazit někoho; ■ Syn.: *rayársela, recordársela*; (AHM).

relego, -ga, adj. (1) (Mex): vzdorný, vzpurný, nezkrotitelný; (AHM). • (2) (Mex): nepřístupný, nepoddajný, prchlivý; (3) (Mex: Tabasco): pomalý, flegmatický, lhostejný; (MM).

relajo, m. (1) (Mex): randál, rámus, hlučná zábava; (AHM). • (2) (Mex): mravní zkaženost; (3) (Mex): nečestný, neslušný, nemorální čin; (4) (Mex): protivný žert, vtip; (MM).

relujar, v. tr. (1) (Mex): leštit, cítit, brousit; (2) (Mex): **venir muy relujado** být vyšňořený, vyparáděný; (AHM).

repelar, v. tr. (Mex): mít výhrady, nadávat, brblat; (2) (Mex): smlouvat (o ceně); (AHM).

respondón, -na, adj., i subst. (Mex): zmateně, nesprávně odpovídající; (AHM).

retobar, v.tr. (Mex): brblat, dotčeně a uraženě odpovídat; (AHM).

retreta, f. (1) (Mex): série, řada, sled; př.: *esa retreta de estornudos indica que estás resfriado*; (AHM).

runfla, f. (Mex): banda, tlupa; př.: *ya está allí esa runfla de vagos, obstaculizando el paso de la gente con sus juegos de pelota*; (AHM).

S

sabroso, **-sa**, adj., i subst. **(1)** adj. (Mex): chvástavý, vychloubačný; **(2)** m/f. (Mex): nafoukanec, chlubil; př.: *se siente muy sabroso*; (AHM).

salbute, m. (← may. *zal* „lehký“ + *buth* „plný“) (Mex: Yucatán): typický pokrm; (AHM).

salidor, **-ra**, adj. **(1)** (Mex): nadšený, odhodlaný, zpálený; **(2)** (Mex): chvastounský; (AHM).

sangrón, **-na**, adj., i subst. **(1)** (Mex): **(1)** adj. (Mex): drzý, nemístný, nevhodný, nepříjemný; **(2)** m/f. (Mex): drzoun, otrava; (AHM).

sangronada, f. (Mex): nepřístojnost, nevhodná věc; (AHM).

sapeta, f. (← yaqui *supeta* „šatý“) (Mex: Sonora): zástěrka, sukénka kolem pasu; (AHM).

sarape, m. (Mex): přehoz, přikrývka; ■ Var.: *zarape*; (AHM).

sisirisco, m. **(1)** (Mex): vulg. anat. svěrač; (AHM). • **(2)** (Mex): strach, obava; (MM).

soba, f. **(1)** (Mex): rozbití, porušení, zlomení; **(2)** (Mex): zmatek, starost; ■ Syn.: *amolada*, *chinga*, *friega*; (AHM).

sobajar, v. tr. **(1)** (Mex): snížit, slevit; **(2)** (Mex): ponížít, pokořit; (AHM).

socoyote, **-ta**, m/f. (← nah. *xocotl* „výplod“) (Mex): benjamínek, nejmladší ze sourozenců; ■ Var.: *shocoyote*, *jocoyote*; (AHM).

sope, m. (Mex): silná kukuřičná placka plněná s masem, omáčkou z pálivých paprik popřípadě s jinými surovinami; (AHM).

sorrajar, v. tr. (Mex): hodit, rozbít; (AHM).

sotol, m. (← nah. *tzotolli*) **(1)** (Mex): bot. liliovitá rostlina čeledi *Dasyliirion*; **(2)** (Mex): alkoholický nápoj, který se připravuje z této rostliny; ► je typický pro oblas Zacatecas, Chihuahua, Durango; ■ Var.: *sotol*; (AHM).

suave, f. **(1)** (Mex): **dar la** ~ nadbíhat, lichotit; (AHM). • **(2)** (Mex): veliký, obrovský; (MM).

súpito, **-ta**, adj. (Mex): tvrdě spící; (AHM).

T

- taco**, m. (← nah. *itacate* „proviant“) (1) (Mex): srolovaná kukuřičná placka s náplní; (2) (Mex): zákusek, svačina mezi hlavními jídly; (3) (Mex): jídlo; př.: *vamos a echarnos un taco*; (4) (Mex): **darse** ~ tvářit se důležitě; (AHM). • (5) (Mex): překážka, nesnáze, zatarasení; (6) (Mex): **a todo le llaman cena, aunque sea un ~ sin sal** mnoho povyku pro nic; (7) (Mex): **meter los ~s** polekat, vystrašit; (MM).
- tacuarín**, m. (← cahito *tacarin* „kukuřičný chléb“) (Mex): preclík z kukuřičné mouky; (AHM).
- tacuche**, m. (← tarasco) (Mex): pánský oblek; (AHM).
- Tacho, -cha** (Mex): dim. od Anastasio, Anastasia; (AHM).
- talacha**, f. (← nah. *tlalli* „země“ + *hacha* „sekera“) (1) (Mex): krumpáč; (2) (Mex): závěrečný úklid dílny; (AHM).
- talayote**, m. (← nah. *tlalli* „země“ + *ayotli* „tykev“) (1) (Mex): bot. obecný název různých klejichovitých rostlin, př.: *Asclepias linaria*; ► plodem těchto rostlin je jedlé ovoce ve tvaru malých dýní; (2) pl. (Mex): varlata; (AHM). • (3) (Mex): plod klejichovitých rostlin; (MM).
- talegas**, f., pl. (Mex): vulg. varlata; (AHM).
- talegón**, m. (Mex): lenoch; (AHM).
- tamal**, m. (← nah. *tamalli*) (1) (Mex): plněný kukuřičný nebo platanový list; (AHM). • (2) (Mex): zmatek, povyk, pletichaření; (3) (Mex): velké zavazadlo; (4) (Mex): vulva; (5) (Mex): **al que nació para ~ del cielo le caen las hojas** osud každého člověka je nevyhnutelný a předem určený; (6) (Mex): **estar una cosa hecha un ~** být špatně zabalený; (7) (Mex): **hacer un ~** připravit lest, léčku; (MM).
- tambache**, m. (← tarasco *tambachi* „koš“) (Mex): velké zavazadlo; př.: *iban de día de campo y llevaban un buen tambache de comida*; (AHM).
- tanate**, m. (← nah. *tanatl*) (1) (Mex): koš, měch; ■ Var.: *tenate*; (2) pl. (Mex): varlata; (AHM).
- tanguarnís**, m. (Mex): alkoholický nápoj; (AHM).
- tanichi**, m. (1) (Mex): tlumok, ve kterém domorodci nosívali zásoby na své dlouhé cesty; ■ Var.: *taniche*; (2) (Mex): stánek, krámek; (AHM).
- tantear**, v. tr. (1) (Mex): vysmívat se, mít za blázna; (AHM). • (2) (Mex): podvést, obelhat, ošálit; (MM).
- tapado**, m. (Mex): prezidentský kandidát, který je již dopředu jistým vítězem, ale jeho identita zůstává utajena; (AHM).
- tapatío, -tía**, m/f. (Mex): osoba původem z Guadalajary; (AHM).
- tata**, m. (← nah. *tatli* „otec“) (Mex): oslovení otce, dědy; ► indiány bylo používáno jako oslovení váženého předka, který byl považován za ochránce společenství; (AHM).
- tatemar**, v. tr. (← nah. *tla* „něco“ + *tetl* „oheň“ + *mati* „položít“) (Mex): péci, osmahnout; (AHM).
- tecelines**, m., pl. (← cahita *tecolai* „kulatá věc“) (Mex): kovové mince; (AHM).
- tecolote**, m. (Mex): zool. sova, výr, *Lophostrix cristata*; (AHM).
- tecomate**, m. (← nah. *tecomatl* „nádoba“) (Mex): nádoba, ze které se pije; (AHM).
- tejolote**, m. (← nah. *tetl* „kámen“ + *xocotl* „kyselé ovoce“) (Mex): bot. růžovitý strom, *Crataegus mexicana*; (AHM).
- temascal**, m. (← nah. *tema* „koupat se“ + *calli* „dům“) (1) (Mex): kupulovitý kámen sloužící k rituální aztécké koupeli v páře; (AHM). • (2) (Mex): koupelna; (MM).
- tempranito**, adv. (Mex): dim. časně, velmi brzy; (AHM).
- tepache**, m. (← nah. *tepiatl* „kukuřičný nápoj“) (Mex): osvěžující nápoj; ► připravuje se z ananasu a tmavého cukru; ► původně se vyráběl z kukuřice; (AHM).
- tepalcate**, m. (1) (Mex): střep z hlíněné nádoby; (2) (Mex): neupotřebitelný hrnec; (AHM).
- tepetate**, m. (← nah. *tetl* „kámen“ + *petatl* „rohož“) (Mex): vápenec; (AHM).
- teponaztli**, m. (← nah.) (Mex): perkuse; ► aztécký hudební nástroj vyrobený z dutého kmene; (AHM).

tequila, m. (Mex): typická mexická pálenka; ► vyrábí se ze suchomilné rostliny *Ágave tequilana*; (AHM).

tesgüino, m. (← tarahumaro) (Mex): alkoholický nápoj z kukuřice; ■ Var.: *tesgüin*, *texgüin*, *tecuín*; (AHM).

tezontle, m. (← nah. *tetl* „kámen“ + *zonnectic* „měkká věc“) (Mex): sopečný kámen; (AHM).

tianguis, m. (← nah. *tianquiztli* „trh“) (Mex): trh, který se každý týden koná ve stejný den; (AHM).

tiliches, m., pl. (← cahito *ilichi* „malý“) (Mex): krámy, haraburdí, harampádí; ■ Var.: *tilichis*; (AHM).

tiricia, f. (Mex): smutek, zármutek způsobený nemocí; (AHM).

titipuchal, m. (Mex): nepořádek, rozházené věci; (AHM).

tiznar, v. tr. (Mex): eufem. *chingar*; viz výše; (AHM).

tlacuache, m. (← nah. *tlacuatzin*) (Mex): zool., vačnatec, *Didelphis marsupialis*; (AHM).

tlachar, (← nah. *tlachia* „dívat se“) (Mex): pozorovat, číhat, pohlédnout; př.: *ella venía con un amigo, muy quitada de la pena, sin darse cuenta de que su novio la estaba tlachando*; (AHM).

tlachique, m. (Mex): nefermentovaná sladká kořalka; (AHM).

tlapaleria, f. (← nah. *tlapalli* „barva na malování“) (Mex): obchod s barvami a potřebami pro kutily; (AHM).

toloache, m. (← nah. *toloa* „sklonit hlavu“ + *tzin* „zdvořilostní částice“) (Mex): bot. obecné označení travinné rostliny; ► nejznámější je *Datura ceratocaula*; má narkotické a spasmatické účinky; (AHM).

tololoche, m. (← nah. *tololontic* „kulatý“) kontrabas; (AHM).

tompeate, m. (← nah. *tompiatlí*) (1) (Mex): košík z palmového pletiva; (AHM). • (2) (Mex): tlumok, ranec; (3) pl. (Mex): varlata; ■ Var.: *tompiate*; (MM).

topillo, m. (← nah. *topilli*) (Mex): podvod, lest, past; (AHM).

totopo, m. (← nah. *totopotza* „péci“) (Mex): druh opečené placky z kukuřičné mouky; ► typické pro Yucatán, Oaxacu, Tabasco; ■ Var.: *totoposte*; (AHM).

trácala, f. (1) (Mex): past, léčka, podvod; (AHM). • (2) (Mex): podfukář, švindlíř; (MM).

trinquete, m. (Mex): podvod, lest, klamání, zpronevěra; (AHM).

tupir, v. tr. (Mex): zapáleně se do něčeho pustit; (AHM).

tuturusco, -ca, adj. (← tarahumara *tutuguirí* „oslava“) (Mex): podnapilý, opojený; (AHM).

U

újule, citosl. (Mex): zvolání vyjadřující údiv, posměch; př.: *újule!, presumes de fortachón y no pudiste levantar siquiera esa mesita*; (AHM).

ultimadamente, adv., i citosl. **(1)** adv. (Mex): koneckonců, v konečném důsledku; př.: *ultimadamente, tú careces de toda autoridad moral para llamarme la atención, así que mejor te callas*; (AHM). • **(2)** citosl. (Mex): zvolání vyjadřující nevrlost, rozmrzelost; (MM).

uñazo, m. (Mex): loupež, krádež, zlodějna; (AHM).

V

vaciado, -da, adj. (Mex): šikovný, skvělý, úžasný; (AHM).

vacilar, v. intr. **(1)** (Mex): vyhodit si z kopýtky, bavit se, flámovat; **(2)** (Mex): dělat si srandu, dobírat si někoho; př.: *no creo en tus palabras, se me hace que sólo me estás vacilando*; (AHM).

vacilón, m. (Mex): radovánky, hýření, flám; (AHM).

vale, m. **(1)** (Mex): kamarád, kumpán, společník; **(2)** (Mex): slušný, skromný; př.: *a ese vale yo lo conozco*; (AHM).

valedor, -ra, m/f. **(1)** (Mex): ochránce, obránce; **(2)** (Mex): kamarád, kumpán, společník; (AHM).

valona, f. **(1)** (Mex): laskavost, přízeň, služba; ■ Var.: *valedura*; (AHM). • **(2)** (Mex): lidová píseň; (MM).

vaquería, f. (Mex): yucatánský lidový tanec; (AHM).

vaquetón, -na, adj. **(1)** Mex): protivný, netečný; **(2)** (Mex): nestydatý, troufalý, opovážlivý; (AHM).

venadear, v. tr. (Mex): pronásledovat někoho, stíhat; (AHM).

vieja, f. **(1)** (Mex): manželka; **(2)** pl. (Mex): ženy; (AHM).

viejo, m. **(1)** (Mex): manžel; **(2)** pl. (Mex): muži; (AHM).

volarse, v. pr. (Mex): zamilovat se; (AHM).

vóytelas, citosl. (Mex): zvolání údivu; (AHM).

vuqui, m. (← *cahito* „otrok, podrobený“) (Mex: Sonora): dítě, děčko; (AHM).

Z

zacahuil, m. (Mex): plněný list opečený na roštu; (AHM).

zacate, m. (← nah. *zacatl* „travina“) **(1)** (Mex): tráva, osení; **(2)** (Mex): koště; (AHM).

zafado, -da, adj. (Mex): směšný, podivný, potrhlý, šílený; (AHM).

zapotazo, m. (Mex): spadnutí, upadnutí, pád; př.: *bajaba yo la escalera a gran prisa, perdí pie, y me di un zapotazo*; (AHM).

zempazuchil, m. (← nah. *zempoalli* „dvacet“ + *xochitl* „květina“) (Mex): bot. měsíček, *Tagetes erecta*; ■ Var.: *cempoalxochitl*, *flor de muerto*, *rosa de muerto*, *flor de cementerio*; (AHM).

zenzotle, m. (← nah. *zenzontlatolli* „400 zvuků“) (Mex): zool. zpěvný pták, *Mimus polyglottos*; ■ Var.: *cenzontle*, *sinsonete*; (AHM).

zopilote, m. (← *tzotl* „špína“ + *pilotl* „visící“) (Mex): zool. sup. kondor, *Coragyps atratus*; (AHM).

zoquete, m. (← nah. *zoquitl*) **(1)** (Mex): bahno, bláto, špína; **(2)** (Mex): rána, úder; **(3)** (Mex): hloupý, nerozvážený; (AHM).

zuato, -ta, adj. (Mex): hloupý, jednoduchý; (AHM).

4. COMENTARIO DE LA TRADUCCIÓN

Dedico esta parte de la tesis final al comentario de la traducción de la publicación *Así habla el mejicano, diccionario básico de mexicanismos*. Intentaré a describir las dificultades que tenía en hora de la traducción de unas palabras o giros.

En el habla mexicana hay muchas palabras populares relativas a fauna y flora y aquí, me encontré con dificultades porque en muchos casos, no podía encontrar un significado correspondiente checo, por ejemplo en el caso del *ahuizote* que es un animal mítico de los Aztecas. Gracias a la consultación del *Diccionario de la lengua nahuatl o mexicana* al menos tenía la descripción exacta y he llegado a la conclusión que se trata de „vydra“ o „nutrie“. En el caso de la expresión *cacomixtle*, no encontré ninguna palabra más concreta que „masožravec“.

Otra cosa muy difícil era guardar la expresividad de las denominaciones de varias palabras; por ejemplo encontrar el significado de *alicante* y guardar la denominación vulgar.

Para varias palabras como *bilimbique* era inevitable buscar el contexto histórico o cultural para elegir algún equivalente agudo. También, podríamos añadir en cuales contextos se puede utilizar.

El peculiar del español mexicano es el uso de los diminutivos, por ejemplo *acasito*, *igualito* o *lejecitos*. Como el español mexicano es muy dado a crear y emplear diminutivos, podríamos encontrar varios ejemplos, sobre todo en cuanto a los nombres propios, *Chelo*, *Chente* etc. Por varias razones decidí no traducir a los nombres propios.

Hay muchas expresiones indígenas que designan realidades para las que no existe una palabra ni castellana ni checa; por ejemplo *cristalero*, *cruzadora*, *huípil* que no se puede traducir en una sola palabra sino hay que utilizar una explicación o perífrasis.

En cuanto a los refranes o proverbios como por ejemplo *a acocote nuevo*, *tlachiquero viejo* o *volteársele a uno el chirrion por el palito*, tenía que no sólo traducirlo mediante una perífrasis sino también inventar un significado figurativo en checo.

Otro problema, aunque no tan grande, era la búsqueda de las denominaciones de los platos típicos de México, como *jocoqui* o *machaca*. Como nunca he comido esos platos típicos, no me queda bastante claro de que se trata. Por eso no he concretizado los nombres de los platos sino he utilizado los nombres más genéricos.

Puede ocurrir que la palabra, más frecuentemente la palabra de la lengua náhuatl, coexista con la expresión española, por ejemplo *cuate*, *mecate*; pero a muchos casos la palabra indígena ha desplazado a la palabra española, por ejemplo *atole*.

En la traducción de los mexicanismos, después de traducir las expresiones que no conocí, buscaba la etimología para una comprensión mejor y después intentaba a encontrar los significados adecuados checos.

5. RESUMEN

Por supuesto, el español hablado en México no es homogéneo; en cuanto al léxico, cada región tiene sus propios modismos, como por ejemplo *dañisto* es el término común en el habla popular de Chihuahua, Sonora y Sinaloa, *equipata* se dice en Chihuahua, Baja California y Sonora, *hartón* se utiliza sólo en Campeche, Tabasco y Chiapas, y la voz maya *ib* se dice en Yucatán. Sin embargo, podemos decir que de las palabras de la publicación *Así habla el mexicano*, con la que trabajé, la mayoría de las expresiones mexicanas son más o menos comunes a todo el territorio mexicano.

A lo largo de la historia, el español de México ha estado en contacto con las lenguas indígenas y ha tenido como substrato muchas lenguas indígenas. La lengua que más ha influido el español mexicano ha sido sin duda la lengua del pueblo azteca, el náhuatl. Muchos indigenismos del origen náhuatl sustituyeron las propias palabras de los conquistadores, otros fueron adoptados porque los españoles no tenían palabras para referirse a algunas cosas que conocían, por ejemplo *huipil*, *ixtle*, *huacal*, *comal*, *jícara*. Hay varios nahuatlismos que son muy frecuentes en español, por ejemplo *aguacate* o *cacahuate* y además de eso, hay unos que han penetrado a otras lenguas, como *cacao* o *chocolate*.

Generalmente, podemos decir que el léxico hispanoamericano tiene una base vulgar o rústico y que está formado de tres componentes importantes. El patrimonial, adaptado a las nuevas realidades y fuente de las creaciones, el autóctono, adoptado de las lenguas indígenas, y el africano, presente desde la llegada de los esclavos a las costas del Caribe.⁹ Esta teoría se puede muy bien aplicar a la estructura del léxico mexicano.

⁹ *El español de América II, Morfosintaxis y léxico*; María Vaquero de Ramírez.

6. BIBLIOGRAFÍA

Grosschmid, Pablo, Echegoyen, Cristina: *Diccionario de regionalismos de la lengua española*, Editorial Juventud, Barcelona 1998.

Chalupa, Jiří: *ŠPANĚLSKO-ČESKÝ ČESKO-ŠPANĚLSKÝ SLOVNÍK*, FIN PUBLISHING s.r.o., Praha 2008.

Marcos, A. Morínigo: *Diccionario de americanismos*, Muchnik Editores, Barcelona 1985.

Prieto, Jorge Mejía: *Así habla el mexicano; diccionario básico de mexicanismos*, Panorama Editorial, S.A. de C.V. 2005.

Rémi, Siméon: *Diccionario de la lengua nahuatl o mexicana*, Siglo XXI editores, s.a., 1977.

Steel, Brian: *Diccionario de americanismos*, Sociedad General Española de Librería, S.A, Madrid 1990.

Vaquero de Ramírez, María: *El español de América II, Morfosintaxis y Léxico*, ARCO/LIBROS, S.L.

7. ANOTACIÓN

Jaroslava Čermáková

Katedra romanistiky FFUP

Mexické výrazy a jejich české ekvivalenty

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Černý, CSc.

Počet stran: 47

Počet znaků: 84 660

Počet titulů použité literatury: 7

Klíčová slova: lexikografie, indiánské jazyky, mexikanismy, americká španělština.

Charakteristika diplomové práce: Předmětem předkládané práce je vypracování adekvátních ekvivalentů všech hesel publikace *Así habla el mexicano, diccionario básico de mexicanismos* a doplnění dalších významů těchto hesel z jiných zdrojů, se kterými jsme pracovali.

ANNOTATION

Jaroslava Čermáková

Department of The Romance Studies at The Faculty of Arts

The Mexican Expressions and Their Czech Equivalents

Number of pages: 47

Number of characters: 84 660

Number of used sources of literature: 7

Key words: Lexicography, Native Languages, Mexican Expressions, American Spanish.

Thesis character: The aim of this thesis is a translation of the Mexican expressions mentioned in the publication called *Así habla el mexicano, diccionario básico de mexicanismos* to Czech language. There are also added the meanings of these expressions found in the other sources we worked with.